

Борис МАРКОВ

ИМЕНКИ СО ЗНАЧЕЊЕТО ДЕЈСТВО ИЛИ АПСТРАКТЕН ПОИМ ВО СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Во одделни граматика¹⁾ и други научни трудови под називот апстрактни именки обично се подразбираат именки образувани како од глаголска основа со значењето дејство така и од именска и придавска основа — со значењето својство. Од ова се гледа дека називот апстрактни именки всушност опфаќа два типа именки — девербативни и деноминативни, при што и едниот и другиот тип содржат доста опширна и сложена проблематика чиешто изнесување и разгледување би ги надминало рамките на една расправа како што е нашата. Ова е секако главна причина која нè тера да се ограничимо тука само на разгледување на девербативните образовања.

Називот апстрактни именки е дискутабилен, меѓутоа, и за образувањата од глаголска основа, и тоа како во однос на степенот на самата апстракција така и во однос на самиот опсег. Имено, во низа примери степенот на апстракцијата доста варира, а самиот премин на значењето дејство во апстрактен поим во немал број вакви образувања е тешко определлив (сп. на пр.: *беј* — *бегање* — *бејство*, *борење* — *борба*, *крадење* — *кражба* — *крадеж*, *сомнение* — *сомневање* — *сомнеж*; или *зарек* — *зарекување*, *вик* — *викои* — *викойница* — *џовик* и сл.). Очигледно е дека прифаќањето на називот апстрактни именки крие во себе доста елементи на субјективност, при што самото диференцирање на значењата дејство и апстрактен поим во многу примери е тешко изводливо или дури претставува јалова работа. Прифаќањето на називот дејство место апстрактен поим исто така сретнува тешкотии и најчесто е придружено од извесна апстракција. Тука не е наполно изоставено пред сè поради тоа што појавата конкретизација, т. е. минувањето во апстрактен поим, конкретен предмет, место, лице и сл., најлесно и најприродно се изведува имено преку ова значење (дејство).

Не се ретки случаите притоа кога кај дадена именка секундарното значење, односно конкретизацијата, превладува или наполно го потиснала основното значење, така што називот апстрактни именки или

¹⁾ Грамматика русскогo языка, АН СССР,

именки со значењето дејство може да се прими само условно. Главно од овие причини тука се определивме за називот дејство или апстрактен поим. Разгледувајќи го во прв ред основното значење, неизбежно се судруваме и со другите значења, кои во една работа како што е нашата не можат да бидат наполно изоставени, бидејќи претставуваат составен дел на ваквите именки. Нивното одбележување ќе фрли повеќе светлина за историскиот пат, кој најчесто го поминале од основното значење, како и за самото прелевање и воопшто преминувањето на едно значење во друго. Одбележувањето на примерите со конкретно значење се наложува и поради фактот што нема таков тип именки со значењето дејство на кој не му се својствени различни видови конкретизација.

Во поглед на основната класификација, именките што ги разгледуваме се делат во две групи: А) именки кои претставуваат бессуфиксни образувања или истапуваат со неживи суфикси (од гледна точка на современиот јазик) и Б) именки кои содржат определен суфикс. Ваквото делење на именките што ги разгледуваме има главно формален (морфолошки) карактер, бидејќи во однос на значењето двете групи именки обично не се разликуваат меѓу себе. Дијакрониски гледано, првата група именки претставува постар структурен тип од втората, но како едната така и другата група именки се застале со стари (наследени) и понови и најнови образувања. Во современиот македонски јазик двата типа именки ја имаат следнава распространетост и особености.

А) Именки кои претставуваат бессуфиксни образувања или истапуваат со неживи суфикси

Кај овој вид именки одбележување бара пред сè фактот дека не само што се како тип постари од втората група туку еден дел од нив претставуваат примери кои се образувани не непосредно од дадени глаголи туку од адекватната со нив основа, на пример: „от *pad* — образовани *padnouti*, *spadnouti*, а также *pád*, *spád*“³⁾. Sprema *Травничек*, ова се потврдува од фактот дека во резултат на редувањето именките во коренот имаат подруг вокал отколку глаголите (сп. на пр.: *unesti (nes-)* || *únos (nos-)*; *teci* || *tok*“⁴⁾, стр. 203).

Задружувањето на ваквите образувања е потребно, меѓу другото, поради тоа што овој начин на образување именки е „необично жив во нашиот јазик“³⁾. За жал, и покрај оваа нивна карактеристична црта, досега не биле предмет на посебно разгледување. Освен во граматиката на *Конески*, патем се одбележуваат и во работата на *Бл. Корубин*.⁴⁾ Некаков преглед, класификации и сл. за нив, изгледа, нема и во соседните словенски јазици, кое, се разбира, во извесна мера го отежнува нивното

³⁾ *Травничек*, Грамматика чешского литературного языка, стр. 203.

⁴⁾ *Б. Конески*, Граматика на македонскиот литературен јазик, 1966, стр. 175.

⁴⁾ Нешто за образувањето на глаголки именки во нашиот јазик, МЈ, год. I, бр. 6.

разгледување и кај нас. Освен со спомнатите работи, тука се служиме главно со материјалот што го дава Речникот на македонскиот јазик.

Најопшта класификација на овој тип именки може да се изврши спрема нивниот завршок и род. Така, по завршокот, во зависност од кој е најчесто и самиот граматички род, може да се спроведе следнава класификација: α) именки кои завршувале на долугласот -ъ, а денес свршуваат на согласка и кои се, следствено, од машки род; β) именки кои завршувале на полугласот -ь или на некогашниот суфикс -иѝ-ъ, а денес завршуваат на согласка и го запазиле женскиот род, и γ) именки кои свршуваат на -а и кои се, следствено, исто така од женски род. Од друга страна, зависно од тоа дали се без префикс или со префикс, трите групи именки можеме да ги поделиме на две подгрупи: не префиксирани и префиксирани образувања. Посоченото делење има пред сè практичен карактер и не го засегнува основното значење на ваквите именки. Ова сепак не значи дека трите групи именки напoлно се совпаднаваат и во други погледи. Напротив, секоја од нив се карактеризира, повеќе или помалку, со извесни специфичности и особености за кои ќе стане збор при нивното одделно разгледување.

α) Именки кои завршувале на -ъ, а денес свршуваат на согласка (машки род). Еден дел од ваквите именки, како што одбележивме, се наследени од прасловенскиот јазик, така што многу од нив се застапени и во другите словенски јазици. Во однос на последниве, за македонскиот јазик е карактеристично, меѓу другото, дека редувањето на вокалите (алтернацијата) кај значителен дел вакви примери отсуствува, особено во образувања од поново време. На оваа појава обрнува внимание во својата граматика проф. *Конески*, кој во случајов го истакнува следново: „Во врска со ова се забележува нарушување на тие односи и во зборови од порано наследени: *извор*, но во народната поезија и *извир*. Се прават обиди и за смисловно диференцирање во врска со такви двојни форми. Некои го употребуваат *сoбор* во составот *Сoбор* на производителите, а *сoбир* во составот *Сoбир* на избирачите“ (о. с., стр. 175). Спрема посоченото делење, именките од овој вид можат да бидат без префикс и со префикс, т. е. непрефиксирани и префиксирани.

α₁) Непрефиксирани образувања. Разликуваме стари (наследени) именки, при кои редувањето сè уште е застапено, и извесни понови образувања, главно без појавата редување (сп. *виј* и *вој*, но само *ѝој*). Кон именките од овој вид тука се вклучени и оние образувања кај кои од гледна точка на современиот јазик не може да се издели префиксот од коренот (сп. *збор*, *сѝеи*; *сѝруи*). Од оваа група именки денес почесто се среќаваат следниве образувања, дел од кои се карактеризираат главно со конкретизирано значење:

беи (стсл. *běžati*), *бог* '1. боднување; 2. шилест врв на остар предмет', *вик* '1. викање, врева, шум; 2. повик', *гах* книж., *ек* 'екот', *звек*, *крик* (*kričati*), *леи* 'летање', *лов* '1. ловење; 2. животни и риби за ловење; 3. она што е уловено', *молк* '1. молчење; тишина; 2. интерј. пст! кути!', *ог* (<*xogъ*) '1. одење; 2. начин на одење; 3. движење на

нешто неживо (на машина и сл.); 4. пат — како мерка за далечина (два часа *ог*), *ѿаг* '1. паѓање; 2. спуштање, наклон (*ѿагоѿи* на улицата); 3. фиг. пад на цените', *рев* '1. рик, силен вик на некој животни; 2. безредни викотници; 3. силен плач; силен шум', *рез* '1. пресек; 2. сечило на нож, сабја и сл.', *рик* = *рев*, *скок* '1. отфрлување во воздух или далечина; 2. фиг. реска промена на нешто; 3. фиг. премин од една состојба во друга', *сѿор* книж. (:схрв. *sjor*), *сѿеѿи* („во *сѿеѿоѿи* на преграатката“. КЧ, Р) в. стега, *сѿен* поет. 'лелек, офкање, стенкање', *сѿриѿи* 'стрижење на овци; сп. и фраз. свињски *сѿриѿи*', *ѿек* (со повеќе значења), *ѿок* в. тек (во сложенки од типот *крвоѿок*, *самоѿок* и сл. оваа форма сè уште не е потисната од поновата, т. е. од *ѿек*); или: *виѿ* поет. в. виеж, виење, *воѿ* поет. 'виење, завивање, викање, пискање', *ѿоѿ* поет. 'пење' („зарем не е светот создаден за сите, за радост и *ѿоѿ*“, Р); *ѿрѿор*, *лелек*.

Спрема ваквите примери е образувано и *сѿѿас* („Да имаш луѓе, да имаш *сѿѿас*, т. е. ако имаш луѓе, ќе можеш и да стасаш, да ја свршиш работата“. *Конески*, о. с., стр. 175). Нови творби се исто така и именките од типот *милув* в. милување, *целув* (поет.) в. бакнеж.

Од приведените именки се гледа дека кај повеќето од нив основното значење дејство е придружено и од секундарни но денес не помалку типични значења. За еден дел од ваквите именки е притоа карактеристично дека имаат предимно конкретизирано значење, т. е. претставуваат поими, предмети и сл., на пример: *ѿраг*, *дух* (:стсл. *duxati*), *зев* книж. (:схрв. *zew*), *звук*, *зрак*, *квас*, *мраз* (:стсл. *mrazniti*) '1. лед, мраз; 2. студ', *сѿируѿи*.

Блиску до ваквите именки стојат и оние со денес неживиот суфикс *-р-*, на пример: *гар*, *ѿир*. Од друга страна, извесни примери по сè изгледа претставуваат деноминативи (сп. *сѿѿрав*, *сѿѿуг*; *дим* <стел. *dyt* и сл.). Инаку повеќето од приведените примери се застапени во префиксирани образувања (сп. *вик* и *извик*, *ѿовик*, *ѿаг* и *исѿаг*, *наѿаг*, *оѿѿѿаг*, *ѿреѿаг*, *расѿаг*) и нешто поретко во сложенки (сп. *водоскок*, *риболов*).

α₂) Префиксирани образувања. И кај именките од овој тип е потребно разликување на стари (наследени) и понови образувања. Слично на разгледаните именки, новите образувања тука се изведуваат направо од глаголот, и тоа обично без секако редување (сп. *влез*, *собир*, *занес*). Од друга страна, во однос на значењето, за нив е исто така карактеристично дека основното значење (дејство) е честопати придружено од *к о н к р е т и з а ц и ј а* или пак наполно потиснато од неа. Класифицирани спрема префиксот што го имаат, именките од овој вид ја имаат следнава распространетост:

в-: *влез* неол. (: *влезе*) '1. влегување; 2. место, 3. *фѿѿи*; *влоѿ* '1. вложени пари; 2. придонес, *врез* книж. (схрв. *urez*);

воз-: *воздѿв* (: *воздѿвне*) в. воздишка;

до-: *добѿв* и *добѿвка*, *довод* книж. (:схрв. *dovod*), *довоз* (:схрв. *dovoz*), *доказ* книж. (:схрв. *doказ*), *долетѿи* 'долетување, *дометѿи* книж. (:схрв.

домет), *досет*, *досѣрел* в. досег, *досѣай* книж. (:схрв. *присѣуй*, *ѣрилаз*), *доход* книж. (: буг. рус. *доход*), *дочек* в. пречек;

за-: *заврз* '1. заврзување; 2. зачеток (плод)', *заѣвор* (книж.), *заем*, *закој* в. погреб, *залет*, *залис* (дијал.) в. занес, *замав*, *залез* поет. в. заод, *замес* дијал. 'обичај кој се состои во замесување две погачи на три дена пред свадбата', *замор*, *занес* 'занесување, занесеност', *заод* '1. заоѓање, залез; 2. фиг. крај', *зајал* поет. 'занес, одушевеност', *зајев* поет. (схрв. *зајев*), *зајир* 'запирање, прекин', *зајовег* '1. наредба; 2. документ со кој се дава наредба', *зарек* '1. зарекување; 2. дијал. болест добиена од урок', *засек* '1. засекување; 2. вид болест кај кози, коњи', *заслу* 'гоштавање, гоштавка спроти слава', *засврѣ* (неологизам кој во Речникот не е застапен) : схрв. *заокрѣ*, *засѣој*, *зајвор* '1. затворање (сп. осуден на *зајвор*); 2. казнен завод, затвор; 3. дијал. предмет со кој нешто се затвора', *зајир* в. затор, *зајор* 'уништување'; или: *завет* (книж.), *загав*, *зазор* книж. (: схрв. *зазор*: *засрѣ*) в. срам, *закон*, *замин* (само во изразот *на замин* = на минување, патем), *зајек*, *зајлет*, *засак* < *засачи* 'неможење да се моча', *засѣан* (во изразот: се нема *засѣан* = се работи без прекин), *зафай* книж. (: схрв. *захвай*); или конкр. : *зајраб* 'нарамник', *зајреб* '1. раскопана земја од животно; 2. сипаница', *залов* 'вид прибор за риболов', *зало* 'даден предмет да се добие заем', *зајад* '1. место каде што заоѓа сонцето; 2. страна на светот; 3. западно-европски земји', *зајай* 'расплод, приплод', *зајис*, *зарез* 'реска на дрво и сл.', *засек* 'расцеп во дрво', *засѣру* 'дрвен сад со поклопка', *зајей*; или : *заклон* в. засолниште, *закол* '1. местото од вратот на говедо каде се става ножот при колење', 2. фиг. му го најде *заколош* 'слабото место', *залив* 'географски поим', *засолн* (ретко) в. засолниште,

из-: *избав* поет. 'спас, избавиште', *изблик* 'излив на некакво чувство', *избор* '1. избирање; 2. изобилие за избирање (богат *избор* на секаква стока); 3. она што е избрано', *извив* '1. извивање во песна; 2. кривулкање; 3. колце од чад', *извик*, *извоз* (:схрв. *извоз*) '1. извозување; 2. она што се извози', *изѣвор* '1. начин на изговарање; 2. оправдание', *изѣрев* '1. изгревање на сонцето; 2. дијал. исток', *издив* '1. издивнување, умирање; 2. дах; воздишка', *излез* неол. (=схрв. *излаз*) — со конкретно и фигуративно значење, *излив*, *исказ* книж. (: схрв. *исказ*), *исѣис* '1. испишување; 2. она што е испишано', *исѣек*, *исѣовар* книж. (: схрв. *исѣовар*), *исѣрел* книж. (: буг. *истрел*: рус. *выстрел*), *исход* книж. (: схрв. *исход* и буг. *изход*); или: *извод* книж. (: схрв. *извод*) '1. извадок; 2. заклучок', *изѣлег*, *изѣор* '1. горештина; 2. фиг. љубов; 3. нар. поез. 'страдање, патило', *излет* (: схрв. *излет*), *изрез* (: схрв. *изрез*), *изум* (: схрв. *изум*), *исѣад* (: схрв. *исѣад*), *исѣий*, *исѣай* (: схрв. *исѣуй*), *исѣок*; или: *извир* (нар. поез.) и *извор*, *изед* в. изедина, *изло* (: схрв. *изло*), *износ* (схрв. *износ*), *израз*, *изрод* (книж.);

на-: *навраш* 'навраќање' (во изразот: на неколку *навраши*), *наем* '1. најмување, схрв. закуп; 2. кирија', *налет*, *наод* '1. наоѓање; 2

результат од лекарски преглед; 3. најдено дете', *напад*, *напир* 'папирање' (*напир* на водата, *напир* на крвта), *напон* (схрв. *напон*) '1. напнување, напор; 2. електричен напон', *напор*, *нарач* арх. 'порачка', *насий* в. наситка, *насийан*, *насийај* '1. напад (*насийај* на лудило); 2. појава; 3. влегување, примање на должност', *насийин* и *насийинка*, *насийск* в. притисок; или: *навик* и *навика*, *назив* книж. (:схрв. *назив*), *наказ* 'казна — во изразот *наказ* божји', *наиев* (:схрв. *наиев*) 'мелодија', *насмев* и *насмевка*; или: *набој* (стсл. *набийти*), *набор* (стсл. *набърайти*), *навев* 'преспа, соспа', *навој* '1. навивалка; 2. место каде што се навива преѓа', *навод* книж. (:схрв. *навод*), *накиј*, *наклон*, *налој* (:схрв. *налој*), *намеј* 'преспа, соспа', *наниз*, *нанос* (тиња и сл.), *наис* книж. (схрв. *наис*), *насад* 'простор насаден со дрвја', *насий* 'натрупана земја вдоль пат', *наслов* книж. (:схрв. *наслов*), *насли* (на стол и сл), *наилак* и *наилака*, *наирј* книж. (:схрв.);

над-: *надзор* книж. (:схрв. *надзор* : стсл. *надзирайти*), *наийрејек* в. натпревар, натпреварување; или конкр. *наийис*;

о- (об-): *обир* '1. крадење, кражба; 2. украдени работи', *облој* и *облоја* (:обложи), *обрај* (:схрв. *обрј*) 'промена, пресврт', *обрев* '1. топлење; 2. изгрев; 3. дрва', *омав* или *омај* поет. 'чар, занес' (:омае, омајува), *омраз* поет.в. омраза, *оис* (книж.), *оилак* в. поплак, поплака, *ојој* поет. 'омама, онојност', *ојсеј* (:схрв. *ојсеј*), *ојфати*, *осврј* книж. (:схрв. *осврј*), *осеј* '1. чувство; 2. впечаток', *оцрј* книж. (:схрв. *оцрј*), *очај* (:схрв. *очај*); или: *обед* (дијал.) в. ручек, *обем* книж. (:буг. *обем*, рус. *объем*), *обзир* книж. (:схрв. *обзир* : *обзирайти се*, *обазрейти се*), *обид* (:се *обиде*), *ојлед* книж. (:схрв. *ојлед*), *ојши* (:буг. *опит* : рус. *опыт*), *ојул* (дијал.) в. поглед, *ослон* '1. она на што можеме да се опреме; 2. фиг. подршка, поткрепа', *ошиур* — во клетвата *ошиур* те фатил!; или: *објор* 'обгорено нешто', *ојлас* (:схрв. *ојлас*), *ојеј* 'железна прачка за распретување оган', *ојој* (:схрв. *ојој* : *ојојайти*), *ојјок* книж. (:схрв. *ојјок*) и *ојјока* 'ширит, гајтан со кој е нешто опточено'; или: *обрез* 'место каде што нешто е обрежано', *ојој* '1. ископан длабок трап; 2. воен, ров';

од- (от-): *одбив* '1. одбијање од цицање, од цицка; 2. времето кога се одбива од цицање; 3. одвод (на река, вода)', *одбој* '1. одбијање; 2. книж. сигнал за враќање', *одбор* (: *одбира*), *одвеш* арх. 'одговор'— главно во изразот: не може *одвеш* да се даде (сп. рус. *ответ* и *отвечать*), *одвик* и *одвика*, *одвод* '1. одводување (на вода, на струја и сл.); 2. фиданка, гранка', *одјас* (:се *одјаси*), *одјовор*, *одвив* (сп. и рус. *отдых*) и *оддивка*, *одек* (: *одекне*), *одлив*, *одмор*, *однос* (:схрв. *однос*, *одраз* книж. (:схрв. *одраз*: *одразайти*)), *ојклик* книж. (:схрв. *отклик*) в. одглас, *ојјокос*, *ојјокуј*, *ојјис*, *ојјоковик* книж. 'повикување назад', *ојјоздрав* (:схрв. *ојјоздравайти*), *ојјор*, *ојјсвеш*, *ојјсјај* книж. (схрв. *одсјај*), *ојјскок*, *ојјсийај* (:схрв. *одсийуй*) в. отстапување; или: *одвар* 'изварка', *оддел* (:буг. и рус. *отдел*), *одред* (:схрв. *одред*), *ојјклуч* (дијал.) в. клуч, *ојјиад*, *ојјоров* и *ојјорова*, *ојјсек* книж. (:схрв. *одсек* : *одсећи*),

по-: *йовев* '1. дах; 2. в. повевање' *йовеј* поет. в. повев, *йовик* '1. позив, апел; 2. викот, викотници, *йовој* '1. платнена трака; 2. пелени; 3. почеток', *йовраш* '1. враќање на она што се зема; 2. повторување (на деликт)', *йојон* книж. (: схрв. *йојон*) '1. сила што движи; 2. дел на производно претпријатие', *йојреб*¹ 'закоп' и *йојреб*² 'есенско копање на лозје', *йозив* книж. (: схрв. *йозив* : *йозвайи*), *йоказ* '1. покажување, демонстрирање; 2. знак значење', *йоклон* '1. веднење на главата и горниот дел на трупот; 2. подарок', *йокој* '1. в. спокојство; 2. в. одмор; 3. цркв., *йолей* '1. летнување; 2. фиг. подем; 3. воодушевување', *йомин* '1. поминување; 2. живот, живеење со некого; 3. книж. забава, *йомор* 'масовно умирање поради некоја заразна болест и сл.', *йојлав* и *йојлава* '1. излегување на реката од корито и плавење на пониски места; 2. фиг. инвазија; 3. голема множина; *йојлава* од зборови', *йојлак* и *йојлака*, *йораси* '1. растење, наголемување; 2. покачување (на вода, цени и др.)', *йосак*—главно во изразот на *йосак* = на барање, *йосев* в. сеидба, *йосер*—во изрази од типот: му удри едно тенање до *йосер*, *йоскок* и *йошскок*, *йојрес*, *йојшув* дијал. нар. поез. '1. лакомо јадење; 2. големо количество на јадење', *йоук* (ретко) в. поука, *йоход* книж. (: схрв. и буг. *йоход*), *йочек* — во изразот на *йочек*, т. е. продадената или купената стока се плаќа со чекање, *йочин* поет. предимно во изразот без *йочин* — без одмор, *йочии* 'почитување, чувство на уважување', *йовод*¹ книж. 'околноста, случај'; *йојлед*, *йојовор* книж. (: схрв. *йојовор*), *йојраб* (нар. поез.) — главно во изразот: раката му е на *йојраб* 'готова да грабне', *йоздрав*, *йокор* книж. (: схрв. *йокор*) = скандал; фраз. *срам и йокор*, *йораз* (: схрв. *йораз* : *йоразии*), *йорив* книж. (: буг. *порив* : рус. *порыв*), *йојшой*, *йофай* (нар. поез.) — во изразот: рацете му се на *йофай* = готови за грабнување, *йошшик* — во изразот *йошшикуош му јо нема* = не му се знае трагата; или конкр. : *йобив* нар. поез. 'столбови, темели', *йовез* (: схрв. *йовез* : *йовезаии*), *йовод*² 'јаже со кое се води животно', *йокрив*, *йокров* '1. покривка; 2. чаршав; 3. (ретко) покрив; 4. фиг. колку ти е *йокровош* толку пушти си ги нозете (посл.), *йојој*¹ 'јајце оставено во седелото за да снесе кокошката', *йојој*² 'делови од снопот', *йораб* : *йораби* 'зашиен раб на ткаеница', *йород* 'потомство, деца', *йосой* 'брашно кое пред месење леб се одвојува за посипување, *йошок*; или: *йонор* '1. пропаст каде што водата понира под земја; 2. фиг. голема длабочина', *йојшон* 'место каде што водата тоне (пропаѓа); фиг. *йојшон фаш* 'се изгуби без трага';

под-: *йодбив*¹ 'подбивање, потсмевање' и *йодбив*² нар. поез. 'темел, подлога', *йодбор*, *йодвик*, *йодвоз* (: схрв. *йодвоз*) 'транспорт на стока и др.; 2. она што се плаќа за превозот', *йодјовор* (сп. Од *йодјовор* баба не умира) в. подговорање, *йодрек* 'урок', *йојкуи* 'поткупување, подмигување; мито', *йошскок*, *йошсмет* 'подбив, подбивање', *йојсјирек* книж. в. поттик, подбуда, *йојсјиреи* '1. цркв. потстрижување; 2. потстрижена волна', *йојшик*, *йојфаш* (: схрв. *йојшваи*, *йодухваи*) 'преземена работа, иницијатива', *йојшод*

книж. (: буг. и рус. *подход*) в. пристап, приоѓање; или *йодвиј* книж., *йодем* книж. (: буг. *подем* и рус. *подъем*); кли: *йодмеш* книж. (: схрв. *йодмеш*); или: *йодник* '1. фиданка што никнала од коренот или покрај него; фиг. потомок', *йойиш* поет. в. потпор, *йойиис*, *йойиор* '1. дирек. столб; фиг. ослон', *йойквас* дијал. в. квас, маја, *йойициеі* нар. поез. в. попраг, потпраг; или: *йойкој* 'проод, прокоп под земја', *йойслон* 'покриено место, покрив';

пре-: *йребол* поет. фиг. 'преболување', *йревид* и *недојледување* (: схрв. *йревид*), *йревод* '1. преведување од еден јазик во друг; 2. преведено дело', *йревоз* 'пренесување со превозно средство', *йреврај*: схрв. *йреврај* '1. пресврт, прелом; 2. сменување на власта', *йреілед* (со повеќе значења), *йреіор* '1. поет. фиг. прежалување; 2. исушено место на нива каде што ништо не расте', *йреіосі* нар. в. прегозба, *йреіраб* '1. преграбување; 2. нарамник, *йреизбор* (книж.), *йрекин* '1. прекинување; 2. пауза', *йреклој* '1. преклопување; 2. преклопка', *йрекор* 'прекорување, укор', *йрелеш* (ретко) в. прелетување, *йрелив* '1. преливање (прелевање); 2. премин на боја', *йрелом* книж., *йрелуб* и *йрелуба*, *йремер* '1. премерување; 2. резултат од мерењето', *йремин* '1. преминување (*йремин* преку мост и сл.); 2. место каде што се преминува', *йренос* (со повеќе значења), *йреод* (и *йремин*), *йрејад* книж. (: схрв. *йрејад*), *йрејев* книж. (: схрв. *йрејев*), *йрејлеш* 'преплетување', *йрерасказ* книж. 'писмено или усно прераскажување на прочитано или чуено', *йресврт* (книж. неол.), *йресек*, *йрескок*, *йресреј* (и *йресрејување*, *йресреќавање*), *йресіој* 'престојување, задржување во извесно место', *йресіриј* 'повторно стрижење на овци', *йрешек* 'претекување' — предимно во составот на *йрешек* 'натрварувајќи се', в. превар, *йречек*; или: *йревар* — во изразот на *йревар* 'напреку, прекутрупа', *йрезир*, *йремор* (и *йремора*), *йрејук* („се надуја до *йрејук*“: В. Малески), *йресіјан* — главно во изразот *без йресіјан* (јаде, зборува итн.), *йресіјай* книж. (: схрв. *йресіјуй*); или: *йребој* 'крупно мелено брашно за стока', *йревоз*, *йреілас* книж. грам. (: схрв. *йреілас*), *йреіраг*¹ поет. в. преградка, *йреіраг*² дијал. в. преграда, *йрекар*² '1 схрв. надимак; 2. презиме', *йрекрив* дијал. (и *йрекривка*) в. прекров, прекровка, *йрекрив* (и *йрекривка*) в. превез, *йрелез* нар. поез. 'вратичка на ограда или плот од бавча, ливада и сл.', *йреметш* дијал. 'вид метла со која се мете слама при вршење', *йрейек* 'препечена ракија', *йрейис*, *йрејон* и *йрејона* (: схрв. *йрејона*) в. пречка, препка, *йреішеі* (: схрв. *йреішеі*) 'она што претега', *йрејшер* нар. поез. 'ред, поста' („и ми станаа тие да жнијат и ми истераа до два *йрејшера*“); или: *йревој* книж. '1. превал, превалец; 2. завој', *йреіар* 'сува, неплодна земја', *йрекој* 'ров, канал', *йрелоі* 'нива оставена да прележи;

2. угар;

пред-: *йредвесі* (и *йредвесіије*, -ија), *йредіовор*, *йредизвик*, *йредлоі* книж. (: *йредложи*) '1. она што се прдлага; 2 грам.'; или: *йредметш*;

при-: *пригонес* неол. (: *пригонесе*), *прием* книж. заемка од схрв. и буг. јазик '1. примање; 2. собир на поканети официјални гости', *приказ* книж. (: схрв. *приказ*), *прилеј* 'удобен случај' — во изразот: најде *прилеј* да дојде; фиг. не му е на *прилеј* 'не му доликува', *прилеж* нар. в. прилег, *прилив* '1. привремено повишување на морињата и океаните; 2. фиг. прилив на чувства', *прилој* книж. (: схрв. *прилој*), *приод* '1. приоѓање; пристап', *пришек* '1. силно припекување на сонцето; 2. место изложено на сонце (сп. на *пришек*), *прирасиј* 'наголемување на растењето', *присмет* (и *иодбив*), *пристиај* '1. пристапување; приоѓање; 2. фиг. книж. потход', *пришок* '1. притекување; 2. рекачка што притекува во главната, поголемата река', *пришок* книж. (: схрв., буг. *приход*); *причесиј* (и *прическа*); или *прилеј* (дијал.) в. лилјак, *пример*, *принос* '1. она што ќе се принесе, приложи; 2. плод, род од нива и др.', *пришев* книж. (: схрв. *пришев*); *пришис* (: схрв. *пришис*) и *пришиска*, *пришлог* (кај стоката), *присад* '1. насадена овошка; 2. вид калемена круша; или: *пристиан*, *пришвор* (: схрв. *пришвор* : *пришворшии*).

про-: *пробир* книж. (: схрв. *пробир*) в. одбир, *пробој* в. пробив, *пројон* 'прогонување' (: схрв. *пројон*), *продор* книж. (: схрв. *продор*: *продрейи*), *прозив* книж. (: схрв. *прозив*: *прозвации*, *прозивации*), *пролив* '1. (ретко) пролевање; 2. мед. пролив', *пројусиј* '1. пропуштање, поминување; 2. премин; 3. нешто пропуштено во работа', *процуиј* '1. почеток на цутењето; 2. бујно развивање', *проциш* в. прочитување, *прошеиј* нар. поез. в. прошетка; или *провев* книж. 'продув', *пројлас* (: схрв. *пројлас*), *производ* книж. (: схрв. *производ*), *произлез* (: *произлезе*) книж. неол. в. потекло, *пролој* (книж. заемка), *промеиј* (: схрв. *промеиј*), *пројис* (: схрв. *пројис*), *пројовед*; или: *прозор* в. прозорец; *пробив* 'отвор направен со пробивање', *прокој* '1. канал; 2. ендек', *проод*, *прорез* 'отвор направен со прорежување; 2. разрез на кошула, здолниште', *прошок* географ.;

раз-: *разбуд* дијал. (: *разбуди*) 'собир на гробот од покојникот еден ден по погребот', *развод* '1. разведување на брак; 2. разведување на стража и сл.', *развој* (: схрв. *развој*, буг. *развој*) в. развиток, *развраиј* книж., *разлед* книж. 'разгледување'; *разјовор*, *разјором* книж. (: буг. и рус. *разјором*), *развој* 'разделување, разведување', *раздор* книж. (: схрв. *раздор*), *разрасиј* книж. 'разраснување, раст', *расказ* '1. раскажување; 2. уметничко дело', *раскин* 'раскинување', *расјад* в. распаѓање, *расишиј* 'распитување, сослушување', *расилеј* 'размрсување на нешто', *расјлог* 'расплодување, размножување', *расјусиј* (: схрв. *расјусиј*), *расјовар* (: схрв. *расјовар*) 'растоварување на нешто', *расјрел* книж. 'стрелање', *расјур*, *расцветиј* в. в. расцут, *расчекор* (: схрв. *раскорак*); или: *разјор* '1. време на полн развиток; момент на највисоко напрегање; 2. фиг. во *разјорш* на младоста', *размав*, *размир* поет. в. размирица, *расјон* (: схрв. *расјон*), *расјоред* (: схрв. *расјоред*), *расјрој* поет. 'растројство', *расход*, (: схрв. *расход*, буг. *разход*); или: *раздел* книж. (: схрв. *раздео*), *расшис*, *расцеиј* '1. пукнатина; 2. фиг. разединетост; или конкр.:

разрез 'разрежано место; прорез; просек', *расек* 'прорез во должина'; или: *разбој* 'направа за ткаење', *разіон* 'вид лековито растение', *расад* 'растенја што се одгледуваат за пресадување';
 со-, с-, з- (пред звучна согласка) : *сојровод* (: *сојроводи*) книж. неол. в. придружба, *сиас* '1. избавување од нешто опасно или непријатно; 2. она што избавува од нешто непријатно; спасител', *сиир* поет. 'застанување, застој, крај' (сп. *без сиир, нема сиир*), *силети* '1. фиг. стек, соединување на нешто; 2. нешто преплетено едно со друго', *сираг* поет. 'страдање, мака', *судир* неол. 'судирање на два или повеќе предмети; судирање на спротивни страни, мислења'; или: *собир* '1. заседание на голем број луѓе; 2. тело, установа' (*собир* на избирачи), *сбор* '1. општо заседание на членови на некаква организација; 2. назив на некој орнани на Собранието; просветно-културен *сбор*; 3. празник на манастир', *сосилав* (: схрв. *састав*), *сиев* книж. (: схрв. *сїев*) 'поетски состав; епска песна', *сиис* книж. (: схрв. *сїис*) 'напишано дело; исправа, документ', *сиокој* поет. 'покој, спокојство', *сиомен*, *сиор* книж. (: схрв. *сїор*), *сиек*¹ книж. неол. (на пр. *сиек* на околностите = схрв. стицај околности), *сиек*² нар. поез. 'заработка, печалба („Ни *сиек* стековн и нешто загубив“ . Р); или: *збир* (: *збира* > *сѣбраши*, *сѣбираши*), *збор*² дијал. в. собир, *збор*¹ (: *збори*, -ува), *здив* (< въздыхъ) '1. дах; 2. дишење'; *зїовор* < *сїїоворъ*) '1. слога, согласност; 2. договор; 3. дијал. свршување'; или: *сїровод* (: схрв. *сїровод*), *зїоб* (> *зїлоби* > *сїїлобиши*);
 у-: *убод* 'убодување, боцнување (со игла, нож)', *увоз* книж. (: схрв. *увоз*), *укор* '1. неодобрување, осудување на нечија постапка; 2. вид казна', *унес* в. занес, *уїаг* (: схрв. *уїаг*) 'навлегување, влегување насила', *уїис* (: схрв. *уїис*) 'запишување во школа, на курс, во книга, список итн'; или: *увид* книж. (: схрв. *увид*), *увод* (: схрв. *увод*), *уїлег* (: схрв. *уїлег*) 'авторитет', *удар*, *удир* (неол.) в. удар, *удел* книж. (: схрв. *удео*), *ужор* '1. проклетство; 2. грозотија, чудовиште', *ужас* (книж.), *умор* и *умора* '1. измореност; 2. нар. поез. умирачка, смрт', *уїлав* 'престрашеност, страв', *уїлив* книж. (: схрв. *уїлив*) в. влијание, *уїој* поет. 'опиеност, занес', *уїрек* 'прекор, прекорување', *уроку*, *усеї* '1. чувство; 2. насетување, способност нешто да се надуши' (има добар *усеї*), *услон* (: схрв. *услон*: *услонїиш*), *усмев* (и *усмевка*), *усїирем* 'полет, ентузијазам'; или: *уїар* '1. нива изорана и оставена несеена за да пролежи така една година; 2. в. угарка; *указ* (: схрв. *указ*), *укарас*; или: *усїирел* 'ѓавол, вампир', *уїої* (нар.) — главно во фраз. изрази од типот *уїої сїанал*, *уїої се сїорил*, *целиої е уїої*.

Споредени со непrefиксираните, овие образувања имаат далеку поголема распространетост, при што меѓу нив се застапени и доста понови творби, кое од своја страна зборува за продуктивните можности на овој начин на образување именки. Поголемата распространетост и продуктивност на овој тип именки се објаснува пред сè со фактот дека од една иста основа, со придавање на префикси можат да се изведат неколку

именки, на пример: *лей-а: долей, залей, налеј, њолей*; *мин-е: замин, њомин, њремин*; **мер-: замор, одмор, њмор, њремор, умор*; *њис-: доњис, зањис, нањис, њњис, њрењис, њроњис, расњис, уњис*; *сњай-и: досњай, исњай, насњай, њрисњай* и сл. Образувањата со два префикса се сепак ретки: *исњовед, нањњревар, оњњоздрав, њроизлез*.

Прегледот на ваквите образувања очигледно укажува дека извесен дел од нив се застапени и во другите словенски јазици, што значи дека се наследени од прасловенскиот јазик. Паѓа в очи, меѓутоа, дека значителен број вакви творби се среќаваат главно во српскохрватскиот јазик, со посредството на кој се затврдени и во современиот македонски јазик. Тие се карактеристични пред сè за книжевниот јазик, што е наполно разбирливо кога се има предвид дека најчесто означуваат а п с т р а к т н и п о и м и. Современиот македонски литературен јазик при своето формирање, како секој друг литературен јазик, имал потреба за изразување на вакви поими, па затоа доста од нив биле преземени имено од српскохрватскиот јазик, контактот со кој наоѓа одзраз и во други области на лексиката. Се разбира, во случајов не се останало само со преземање на вакви зборови, туку се образувани и некои нови (сп. *влез, излез, обид, од, њоказ, њроизлез, собир, нањњревар, њресерњи* и др.) кои веќе имаат општонароден карактер.

Преземањето и затврдувањето на значителен број примери од српскохрватскиот јазик во голема мера било потпомогнато од фактот дека ваквите образувања не му се туѓи и на народниот јазик. Тоа секако се гледа и од приведените примери, меѓу кои се среќаваат доста образувања типични за народниот јазик. Ваквите творби очигледно дале тласок и за образување нови примери во уметничката литература, особено во поезијата. Тоа што нашле примена пред сè во поезијата, се објаснува главно со нивната краткост и изразност, поради што се погодни за поетско искажување (сп. на пр. *зањал* 'занес, одушевеност', *изњав, омраз, оњој, њовеј, њребол, њочин, њрењор, њрошењи* нар. поез., *размир, сњпрад* и др.). Новите образувања во однос на старите и преземените од соседните словенски јазици, како што спомнавме, се карактеризираат со отсуство на редување на вокалите, т. е. се образуваат направо од глаголската основа (сп. *влез, собир, њокрив*).

Во особеностите на образувањата од овој вид секако треба да биде одбележено дека минувањето на значењето дејство, односно извршено дејство, во апстрактен поим или полна конкретизација е честа појава. Во низа примери притоа врската со основното значење не е наполно нарушена. Ова, меѓу другото, се потврдува и од фактот дека при обид на објаснување или превод на ваквите именки, последниов доста често станува со форми што свршуваат на *-ние (-ание, -ение)* и *-њие*, на пример: *занес* 'занесување, занесеност', *зарек* '1. зарекување; 2. дијал. 'болест од урок', *избор* 'избирање', *исњис* 'испишување', *њолей* '1. летнување; 2. фиг. подем; 3. фиг. воодушевување', *њорасњи* '1. растење, наголемување; 2. покачување', *њресњој* в. престојување, *њресрењи* 'пресретнување, пресреќавање', *њрочњи* в. прочитување, итн.

Од друга страна, со оглед на тоа дека најчесто истапуваат со значењето апстрактен поим, ваквите именки имаат допирни точки со други такви именки, поради што во доста случаи доаѓа меѓу нив до напоредна употреба или заменување. Така, во резултат на оваа особеност, еден дел од ваквите образувања, префиксирани и непрефиксирани, имаат спрема себе дублетни форми. Напоредност, заменување или упатување на друга форма во случајов се можни со другите видови апстрактни именки, т. е. такви што свршуваат со завршокот *-а* или со даден суфикс. За илустрација тука можат да се приведат, на пример, следниве образувања:

Ø и *-а*: *навик* и *навика*, *одвик* и *одвика*, *йоук* и *йоука*, *омраз* в. *омраза*.

Ø *ошров* и *ошрова*, *йоилав* и *йоилава*, *йоилак* и *йоилака*, *џрељуб* и *џрељуба*, *џремор* и *џремора*, *сџеџ* в. *стега*;

Ø и *-ба*: *џрејосџ* в. *прегозба*; *џосев* в. *сејдба*;

Ø и *-еж*: *расџ* в. *растеж*;

Ø и *-ка*: *добив* и *добивка*, *насиџ* в. *наситка*, *насмев* и *насмевка*, *насиџин* и *насиџинка*, *оддив* и *оддивка*, *џриџис* и *џриџиска*, *џрошеџ* нар. поез. в. *прошетка*;

Ø и *-сџиво*: *џокој* в. *спокојство*, *расџрој* поет. в. *растројство*;

Ø и *-оџ*: *џовик*: '1 позив, апел; 2. викот, викотница'.

Додека ваква напоредна употреба или заменување со суфиксни образувања, општо земено, претставува доста распространета појава, слично заменување на одделни префикси е можно само во изолирани примери од типот *оџлак* в. *поплак*, *поплака*, *џоскок* и *џоџскок*. Ова секако се објаснува со фактот дека префиксите најчесто внесуваат специјална нијанса во значењето на дадена именка, што не е секогаш случај со суфиксите за образување на именки со значењето дејство или апстрактен поим. Во поглед на самото значење на разгледаните именки, треба да се одбележи исто така дека доста од нив имаат фигуративна употреба или пак се застапени во фразеолошки изрази и сл., кое од своја страна зборува за староста на ваквите образувања.

β) Именки кои завршуваат на *-џ* или на *-џџ* (некогашниот суфикс *-џџ* денес се сфаќа како дел од основата). И образувањата од овој вид се непрефиксирани и префиксирани, само што како едните така и другите имаат далеку поограничена распространетост отколку разгледаните примери под α). Можат да се приведат главно следниве примери — непрефиксирани и префиксирани:

печ (стсл. *rěčь* || *rek-ti*), *чесџ* (стсл. *čьstь* || *čьstiti*), *наџасџ* (стсл. *napastь* < кор. *rad-*), *џроџасџ*; или: *-џџ*: *весџ* (стсл. *věstь* || *vě-děti*), *совесџ*, *власџ* (стсл. *vlastь* < прасл. *vold-ti-s*), *џревласџ*, *зависџ* (*zaviděti*, рус. *завидеџь*), *ненависџ* (рус. *ненависть*) в. *омраза*, *моќ* (стсл. *možь* и *mošti* < **mogti*), *џамеџ* (стсл. *ramęть*), *смрџь* (стсл. *szьmьrtь* и *mreți*).

Приведените примери претставуваат образувања наследени од прасловенскиот јазик, така што се главно застапени и во другите словенски јазици. Во поглед на значењето најчесто истапуваат како а п с т р а к т н и п о и м и, но кај одделни примери наидуваме и на к о н к р е т и з а ц и ј а в о п р е д м е т, м е с т о и с л. (сп. *йовесїй, областї, йройасїй* 'провалија').

γ) **Именки кои свршуваат на -а.** Изнесеното за именките под α) во голема мера се однесува и за образувањата од овој тип, со таа разлика што ја немаат нивната распространетост. Следствено, и овие именки зависно од тоа дали се без префикс или со префикс ги делиме на не префиксирани и префиксирани. Кон едните и другите се однесуваат следниве примери:

Не префиксирани образувања:

бесега книж. (стсл. *бесѣга*, схрв., буг., рус. *бесега, сї.* и *бесеговатъ*) 'говор, разговор', *вера* (*невера*) '1. уверување, надеж во остварувањето на нешто; 2. доверба; 3. религија', *иџра* (со повеќе значења), *кана* (?) '1. в. покана; 2. гозба спроти слава; 3. намера', *казна* (: схрв. *казна*), *мера* '1. средство за мерење; 2. резултат на мерењето; 3. определена граница; 4. фиг. мерка', *сїеїа* 'дисциплина', *їаїа* (> псл. кор. *їѣг-*) 'тага, болка', *їирка* (: схрв. *їирка*) '1. трчање; 2. натпревар', *ука* '1. поука, совет; 2. навика', или конкр.: *брана, їлаїа* (: схрв. *їлаїа*) 'награда за определен труд', *храна*.

Приведените примери немаат еднаква старост, но повеќето се наследени од прасловенскиот јазик. За некои од нив притоа тешко може да се установи дали се навистина изведени од глаголски корен (сп. *кана, їага* и сл.). Покрај приведените примери ваму спаѓаат и уште некои понови образувања од типот *мрза* '1. мрзливост; 2. мрзливко, и заемки како што се *їавра* (: гр. *γαυρία* 'надувеност') в. подбив и др. Од друга страна, спрема ваквите примери го добила завршокот -а и именката *мисла* (стсл. *myslъ*, рус. мѣсль, схрв. *мисао*, слов. *misel*, буг. *мисъл*). Значењето д е ј с т в о кај примерите од овој вид е доста избледено односно најчесто минало во апстрактен поим или се конкретизирало во предмет (*брана*).

Префиксирани образувања:

воз-: *возбуда* 'возбудување';

до-: *дозвола* (: схрв. *дозвола* : *дозволийи*) 'допуштање, одобрение', *доїлаїа, досага* 'досадување, досадба';

за-: *заблуда, забуна, завера* книж. (: схрв. *завера*) в. заговор, *заїуба, закана* 'заканување со нешто', *замена, замисла, зайлена* 'конфискација', *зараза, заслуїа, зашїега, зашїийиа*; или: *забава, зайара* в. запурина, *засега*; или конкр.: *забрага* в. забратка, *заїрага, залаїа* в. залог 'даден предмет да се добие заем', *заворна* 'схрв. завор', *зайреїа, засека* '1. место со исечени дрвја в шума; 2. натрупани дрва на пат, на премин', *зайка* (< *зайќка*, сп. рус. *заткнутъ*); **из-:** *изїуба* (дијал.) в. загуба, *изјава* 'изјавување, соопштување',

измама, измена, изневера, исїлаїша, исїорака, исїраїа книж. (: схрв. исїраїа), исхрана книж.; или: изїора; изрека, исїрава книж. (: схрв. исїрава) 'документ';

на-: навреда 'навредување' (навреда на честа), намера '1. накана, намисла; 2. арх. случај', наїлаїша 'наплатување', наїрава '1. изработка (стопанот на сарајот платил за наїраваїша на сарајот); 2. направа, апарат; 3. производ на работа', нараза 'заболување, почеток на болест; 2. нагниеност на плод и сл.', наслада 'насладување, уживање', насїава книж. (: схрв. насїава); или: навика и навик, наїрада, намена, насока, наука '1. систем од знаења; 2. арх. поука'; или: набодна 'направа за кревање снопови', навлака (на перница, заб), наслаїа в. наслојка;

о- (оџ-): оџава '1. писмено соопштение за нешто; 2. официјално известување за почеток на некакво дејство; 3. писмен документ', обнова '1. доведување до поранешната состојба; 2. повторување на даден процес и сл.', обука книж. (: схрв. обука), оїрада (со повеќе значења), омраза '1. мразење; 2. дијал. кавга, препирка', оїомена книж. (схрв. оїомена) '1. предупредување; 2. казна, укор'; оїора книж. фиг. 'поткрепа, потпор, поддршка', оїсада книж. (: схрв. оїсада) 'опколување со војска', осуда (сп. и самоосуда), оцена '1. оценување, определување вредноста на нешто; 2. преченка за даден размер, количество и сл.; 3. фиг. суд, мислење за вредноста на некое уметничко дело; 4. оценка на испит и сл.', ошїеїша 'нанесување штета, оштетување'; или: ознака, основа (со повеќе значења); или конкр.: облека, облоїа 'компрес', оїрава дијал. 'руба, спрема', оїїока 'гајтан, ширит со кој е нешто опточено';

од-: одбрана (сп. и иїроїиводбрана, самоодбрана), одјава '1. одјавување; 2. документ за одјавување', одмазда, одмена, одука 'одучување, одвикнување' (сп. нар. посл. на наука има и одука), ошїлаїша '1. отплатување; 2. вратка, одмазда'; или: одвика и одвик, одлука книж. (: схрв. одлука); ошїрова и ошїров.

но-: ноџуда (: схрв. ноџуда) 'желба или намера да се стори нешто', ноџреда '1. повредување; рана; 2. фиг. нарушување, прекршување на законот и др.', ноїрда 'карање, пщука, пщост', ноїјава (со повеќе значења), ноїкана '1. поканување, позив за присуствување на свадба, состанок итн.; 2. акт, писмо со кое се поканува', ноїкуда, ноїлуда (поет.) в. полудување, ноїмисла, ноїнуда 'предлагање, предлог', ноїллака и ноїллак 'жалба, тужба', ноїрака, ноїсега в. поседок, ноїсеїша 'посетување, одене кај некого на видување, разговор и сл.', ноїслуїа '1. послужување, услуга; 2. луѓе што послужуваат во хотел и сл', ноїшїерда '1. изјава со која се потврдува нешто; 2. доказ со кој се потврдува нешто', ноїшїраїа книж. (: схрв. ноїшїраїа) '1. барање; 2. иследување', ноїшїїеда книж. (: схрв. ноїшїїеда); или: ноїлаза 'прва посета изутрина' (: дијал. ноїлази, -ува=посети,-ува некого прв), ноїмама, ноїшїреба (апстр. и конкр.), ноїсвейша; или: конкр.: ноїнада, ноїсада (схрв. ноїсада) 'екипаж', ноїсїава, ноїхвала книж. 'беседа или песна со која нешто се фали'.

Посебно одбележување бараат и именките *џобџа* и *џонаџа* за кои е карактеристично дека содржат глагол кој не може да се изведе, т. е. непрефиксираниот глагол тука не е познат.

џод-: *џодџа* (ретко) в. побуда, *џоднова* '1. подновување; 2. нова набавка; 3. новородено дете', *џоџџора* '1. фиг. поткрепа, поддршка;

2. потпор';

џре-: *џревара* арх., нар. поез. 'измама', *џремена* (и почесто *џромена*), *џреџена* и *џреџенка* 'ново, поинакво оценување', *џреџорака*, *џреџрана* '1. исхрана; 2. храна', *џремора* 'силен умор, преумореност'; или конкр.: *џревлака* (дијал.) в. навлака, *џреџраџа*, *џреџсека* 'превал (џ), преслап';

џред-: *џредрасуда* книж. (: схрв. *џредрасуда*) и *џредрасудок*, *џреџџилаџа* 'сума што се плаќа однапред за весник и др.', *џреџџџава*; книж. (сп. и схрв. и буг. *џредсџава*);

џри-: *џриџода* '1. удобност, комфор; 2. (ретко) случај, доживување', *џриџава*, *џримена*, *џринуда* 'присилување'; или: *џриџреџа* (: схрв. *џриџреџа*), *џриџнова* и *џриџновче*, *џриџока* в. приток;

џро-: *џробуда* книж. 'будење, пробудување (национално и сл.)', *џровала* книж. (: схрв. *џровала*), *џроневџера* (: схрв. *џроневџера*), *џроџава*¹ '1. овоплотување на нешто, манифестација; 2. облик, форма; *џроџава*² 'постапка', *џрокуда* разг. 'лоша навика', *џромена*, *џромисла*, *џросвџџа* 'образование, просветување', *џроџена* 'оценување на вредноста'; или: *џрокаџа* книж. 'лепра';

џраз-: *џразлика*, *џразмена* 'разменување', *џразмисла* 'долго, задлабочено мислење', *џразоноџа* (: схрв. *џразоноџа*), *џрасилаџа* (дојде часот на *џрасилаџаџа*) в. пресметка, *џрасира* в. расправија, *џрасирава* книж. (: схрв. *џрасирава*) 'претрес пред суд; писмено излагање на дадено прашање; научна препирка'; или: *џрасџока* 'место каде што се дели река';

џс- (со-, з-): *џсмена* '1. сменување; 2. група луѓе што заменуваат друга група; 3. време во кое станува сменувањето на едни со други; 4. фиг. младо поколение', *џсџира* (: схрв. *џсџира*), *џсоблаџна* 'силна желба кон нешто привлечно', *џсоџроџџива* книж. неол. в. противставување, отпор; или: *џзџода* < *џсџода* 'удобство'; *џзџраџа* (< *џсџраџа*);

џу-: *џумора* (сп. и *џубомора*) и *џумор*, *џулаџа* книж. (: схрв. *џулаџа*), *џуџџџреџа* '1. примена, служење, послужување; 2. земање, употребување, користење', *џурава* '1. управување; 2. раководство; 3. раководен орган; 4. самата зграда во која станува управувањето; 5. закон, систем на управување', *џуслуџа* '1. послужување; 2. акт што значи некаква помош или полза за друг', *џушеџа* '1. утешување; 2. она што утешува', *џуџена* (: схрв. *џуџена*) '1. изнудување; 2. награда за фаќање некој човек'; или: *џушеџа* 'место каде станува ловењето на риба в река', *џушока*.

Ако именките од овој вид се споредат со оние под α), т. е. оние од типот *џвик* и *џзџвик*, *џџовик*, се забележуваат доста сличности меѓу нив, (макар што ја немаат распространетоста на првите), така што

изнесените констатации во голема мера се однесуваат и за ваквите образувања. Следствено, за нив е исто така карактеристично дека непрефиксираниите примери се далеку послабо застапени отколку префиксираниите, при што нови образувања се среќаваат главно меѓу последните (префиксираниите). И тука значењето дејство во низа примери минало во апстрактен поим, при што не се ретки случаите кога дадена именка истапува со значењето дејство, апстрактен поим (одн. поими) или друг вид конкретизација.

Бидејќи најчесто истапуваат со апстрактно значење, именките од овој вид се карактеристични пред сè за литературниот јазик, односно претставуваат одлика на секој литературен јазик во однос на народните говори, каде потребата од апстракции е неспоредливо помала. Од прегледот на ваквите образувања се уочува исто така дека еден дел од нив всушност претставуваат литературни заемки, и тоа пак предимно од српскохрватскиот јазик. Како што е познато, најголем дел од нив во македонскиот јазик се затврдени главно во периодот на неговото формирање. Од друга страна, во поглед на значењето на ваквите именки, треба да се одбележи дека нивното преведување или објаснување станува главно на еден од следниве начини:

а) со напоредна употреба или укажување на бeссуфиксно образување; :

завера в. *заговор*, *навика* и *навик*, *одвика* и *одвик*, *йоџлака* и *йоџлак*, *џриџока* и *џриџок*, *умора* и *умор*; или: *залоџа* в. *залог*¹, *оџрова* и *оџров*, *џриџока* в. *приток*;

б) со творби на -ње: *досада* 'досадување, досадба', *изјава* 'изјавување, соопштување', *наслада* 'насладување, уживање', *отплатишта* 'отплатување';

в) со творби на -ок: *џоседа* в. *џоседок*, *џреграсуда* и *џреграсудок*;

г) со творби на -ка: *џреоцена* и *џреоценка*; *забрада* и *забрајка*, *наслаџа* в. *наслојка*;

д) со некоја друга творба од видот *заџара* в. *запурнина*, *џремора* 'премореност, силен умор', *досада* 'досадба', *распра* в. *расправија*.

Слично на разгледаните именки без завршок, и тука напоредната употреба на одделни префикси претставува реткост, на пример: *изџуба* дијал. в. *загуба*, *џодбуда* (ретко) в. *побуда*, *џремена* и (почесто) *џромена*, *џревлака* в. *навлака*. Од друга страна, што се однесува до нови образувања, нивниот број е исто така поограничен од оние што се без завршок. Така, меѓу поновите образувања, дел од кои се типични за современиот македонски јазик, спаѓаат следниве примери: *заџишега* (: схрв. *уџишега*), *навреда* (: схрв. *увреда*), *омраза* (: схрв. мржња), *џолуда* (поет.), *џомисла*, *џромисла*, *размисла*, *џремора*, покрај *џремор*, *џробуда*, *соблазна*, *соџроџива*, покрај *џроџивџтавување*, *оџџор*.

В) Именки кои претставуваат суфиксни образувања, т. е. образувања кои се карактеризираат со живи суфикси

Означувањето дејство, односно дејство и различен вид конкретизација, својствено им е на повеќе наставки, дел од кои се наследени, т. е. општословенски, а други понови или дериватни. Значењето дејство кај некои од нив е основно или едно од основните, а кај другите поново или секундарно. Со ваква функција истапуваат наставките: *-ба*, *-уба*, *-еж*, *-ија*, *-ие* или *-је*, *-ње*, *-ок*, *-ка*, *-ало* и *-ило*, *-ош*, *-ство*, *-ица* (со дериватите *-авица*, *-лица*, *-ница*), *-ачка* и *-ишице* кои во современиот македонски јазик ја имаат следнава распространетост и особености.

Наставката *-ба* > *-џба*

Ако се остави настрана спорното прашање за примарноста на глаголските или именските образувања, денес примерите на *-ба* најчесто се образуваат од глаголска основа. Од именките со именска основа во современиот македонски јазик се застапени главно следниве: *сважба* (< *сваи* *-ба*), *дружба* со значењето 'другари, друштво; другарство, пријателство', *лицба*, покрај *лицбина* в. личотија. Колективното значење кај именките од овој вид познато им е и на другите словенски јазици, при што во некои од нив има значителна распространетост (сп. струс. *служба* 'слуги', пол. *szużba* — со колект. и други значења. За разлика од именките со ваква основа, образувањата со глаголска основа во современиот јазик имаат неспоредливо поголема распространетост, а самата наставка *-ба* тука истапува како мошне продуктивна наставка. Во низа случаи со неа се образувани нови примери или пак служки за заменување на непродуктивни и слабопродуктивни наставки (в. стр. 530).

Образувањето на именките на *-ба* се врши од глаголската основа, — без основниот вокал. Глаголите од кои станува образувањето најчесто претставуваат несвршени творби, но за разлика од старословенскиот и некои други современи словенски јазици не се ретки и примерите изведени од свршени, обично префиксирани глаголи. Именките образувани од несвршени глаголи истапуваат со значењето дејство или состојба (nomen actionis), а оние од свршени глаголи — со значењето извршено дејство (nomen acti). Слично на други вакви наставки, значењето дејство или извршено дејство често придобива апстрактен карактер или се конкретизира — во широка смисла на зборот. Така низа вакви именки означуваат апстрактни поими или конкретни предмети, при што не се ретки случаите кога еден ист пример истапува со две или повеќе значења.

Одделни примери за конкретизација на значењето дејство се среќаваат уште во старословенските споменици, на пример: *вадџба* 'calumpnia', *вражџба* 'magia', *мирџба* 'rax'⁵⁾ итн., но тие се

⁵⁾ F. Miklosich, Lexicon palaeloslovenico-graeco-latinum.

далеку почести во современиот јазик (сп. *јозба*, *гарба*, *јовелба*, *резба*, *ројба* итн.). Треба да се одбележи, меѓутоа, дека конкретизираното значење обично ретко се јавува само, т. е. без основното значење на *-ба* (дејство), на пример: *молба* '1. молење („...сите се собрале во црквите, мало, големо и паднале на *молба* на господа за да киниса планината и да куртулисаат, за да не се потурчат“. МЦ, СБНУ); 2. конкр. молба', *печалба* '1. печалбење; 2. она што е спечалено', итн. Во некои случаи конкретизацијата претставува процес кој сè уште трае, но кој во голем број примери е наплно извршен. Меѓу именките при кои значењето дејство се јавува само или придружено од конкретизација се среќаваат, на пример, следниве образувања:

берба 'бербење' („Започна *берба* на тутунот...“ НМ); *борба* 'борбење, борачка', *веселба* '1. веселење; 2. забава', *галба* 'галбење', *јозба* '1. гостење; 2. јадење'; сп. и *јрејозба* (нар.), *градба* '1. градење; 2. она што е изградено' („Во тоа време Охрид бил прочуен по својата разнообразна трговија, богатство и бил украсен со монументални архитектонски *градби*“ НМ); сп. и сложенките *изградба*, *наградба*; *бродоградба* (схрв. *бродоградња*), *високоградба*, *новоградба*, *машиноградба*; *делба* '1. делење („Не можеле да се погодат во *делба*“ МЦ, СБНУ); 2. разделба', *дружба* '1. дружење; 2. другари', *карба* в. караница, карање, *лицба* арх. 'телалење' („*Лицба* личет три млади тељали“ БМ), *мирба* '1. мирење, помирување; 2. дијал. мир', *молба* '1. молбење; 2. конкр. (рус. заявление), *печалба* '1. печалење; 2. она што е спечалено, добивка и сл.', *резба* '1. режење на уметнички фигури; 2. уметнички украс од дрво и др. („...светла одаа со *резба* на таванот“ ЦМ,Л), *сагба* неол. 'садење' („Машината засага во време на *сагба* на тутунот доста се користи“ НМ), *свирба* 'свирење, свирка' („Слушам *свирби*...“ Спространов, СБНУ, XIII), *сирелба* 'пукање, схрв. палба', *суредба* дијал. '1. суредување; 2. мебел', *тажба* 'тажење' („...која на Толета му личеше на тажна *тажба* од илјадници ожалостени мајки“ СП, ТП), *фалба* '1. фалење, пофалба; 2. закана, заканување, *цивилба* 'цивилење' („Какава е *цивилба* по поле“, нар. песна), *шарба* '1. шарење; 2. украс, шарка', *шегба* 'шетање, прошетка' („*шегба* шета Трајчо арамија“ КШ, СБНУ, I).

Значењето дејство или извршено дејство, како што одбележивме, во низа примери придобило апстрактен карактер (т. е. минало во апстрактен поим) или пак настапила полна конкретизација на основното значење во предмет и сл. Меѓу ваквите образувања спаѓаат, на пример, следниве именки:

врацба 'врачување, схрв. врацбина', *гарба* '1. надареност, талент („...чунки има голема *гарба* да учи чалгија и дружи науки“ МЦ, СБНУ, XIV); 2. арх. дар, поклон' („Утрината пиет топла ракија и своите љуге и пријатели испраштает на зетот *гарби*“ БМ), *досагба* 'досада, досадување', *жалба* '1. тага, жал, жалост („Тука гори, тука да изгориш, Ако немаш *жалба* за детенце!“ БМ);

2. конкр. поплака против некого', *желба* '1. стремеж кон нешто, рус. и буг. желание; 2. барање, посак', *јагба* дијал. 'јадење, јадало' („Да шчо *јагба* ми јадеше? Симит лебец од фурниата, Рудо јагње препечено. . .“, нар. песна, СБНУ, VI), *људба* дијал. 'лутина, лутење' („Това сос *људба* не биват, това со *срдба* не биват“. БМ), *неверба* 'неверие, сомнение', *нозба* '1. јадење и пиење што се носи кога се оди на гости', *редба* 'жална песна со која се оплакуваат мртви', *служба* (со повеќе значења), *срдба* 'јад, лутина', *шужба* (: схрв. *шужба*) 'акт со кој се тужи' и др., аналогно на кои е образувана и именката *везба* 'вез' („... се шири таму и чудесно блика твојата *везба* на синото платно“. БК, В).

Освен од несвршени глаголи, во нешто помал обем именки од овој вид се образуваат и од свршени, најчесто префиксирани глаголи. Во однос на значењето именките образувани од вакви глаголи не се разликуваат од разгледаните, т. е. и тие означуваат **д е ј с т в о** (помен асти) односно **а п с т р а к т е н** **п о и м** или **к о н к р е т е н** **п р е д м е т**, на пример:

доселба 'доселување', *ѝреселба* неол. 'преселување', *изведба* книж. 'изведување, схрв. извођење', *изградба* 'схрв. изградња', *надградба* 'схрв. надградња', *изложба* (: схрв. *изложба*), *наредба*¹ 'заповед', *наредба*² 'начин на кој е нешто наредено, установено; уредување, устројство', *оѝшужба* (схрв. *оѝшужба*), *ѝовелба* '1. повела („таква е *ѝовелба*та на царот“. СБНУ); 2. програмски документ со кој се признаваат извесни принципи, права; схрв. повеља', *ѝомолба* („Ти ќе дојдеш на *ѝомолба*, Јас ќе се кренам на големо“, нар. песна), *ѝофалба*, *ѝрекарба* 'прекарување, укорување', *ѝреродба* (схрв. препород, буг. възрождение), *ѝресудба* = пресуда („... да не речеш Јас без *ѝресудба* те изедов“. МЦ, СБНУ), *разделба* 'разделување со блиски и сл.; схрв. растанак', *ѝрошедба* (РЖ, П) 'пршетка', *расѝоделба* (схрв. расподела) в. поделба, делба, *ѝрерасѝоделба* (схрв. прерасподела), *сѝоѝодба*, *несѝоѝодба*, *средба* '1. среќавање со некого; схрв. сусрет; 2. договорено наоѓање на две и повеќе лица; 3. спортски натпревар', *уредба* '1. правен термин; 2. начин како е нешто уредено („Соломон кога се нашол средморе, на чудо беше станал, кога ја гледал *уредба*та на рибите“. МЦ, СБНУ), *ушежба* (РЖ, П) < *ушеш* -ба < *ушеш*.

Од именки како што се *вражба*, *дружба*, *сѝирижба*, каде ж претставува дел од основата, по пат на метанализа се изделила варијантната наставка -*жба* со која се образувани други именки со истото значење, на пример;

дажба (заемка од бугарскиот јазик) 'следување', сп. и сложенките *ѝродажба*, *ѝреѝродажба*, *кражба* 'схрв. крађа', *рожба* '1. дете, чедо; 2. малечко од животно; 3. род, плод' („... од *рожба*та се познава древо“ ЈК, РПН), *сѝиражба* 'страдање, мака' („Чуј ти, краљу, чуј јуначе, На мајка ти јадни *сѝиражби*. . .“ РЖ, П).

Во особеностите на наставката *-ба* треба секако да биде одбележано дека во извесен број примери се проширила за сметка на бессуфиксните образувања на *-а*, *-о*, *-ь* или неживата наставка *-ма*, како и во примери со странска основа. Таков е случајот, на пример, со следниве образувања:

верба = вера („Зар толку нема *верба* кај луѓето“. ЈЛ, П), *чудба* = чудо („*Чудбиџе* што ги правел Исус. . .“ СБНУ), *реџба* = реч в. збор („ . . уште *реџба* не изрече П го фатија ајдуците“, нар. поез.), *нужба* арх. в. нужда („А Тодоре, мои господине, Што те тебе *нужба* дотерало, Книга пеиш, градум сълзи рониш?“; или: *миризба*, покрај *миризма* (гр. *μύρισμα*); или: *калезба*, покрај *калезма* (гр. *κάλεσμα*) ‘покана за свадба; 2. предмет со кој се кани за на свадба’; или: *донадба* ‘веселба’.

Приведените примери на *-ба* недвосмислено зборуваат за нивната значителна распространетост во современиот јазик. Во случајов посебно одбележување бара фактот дека продуктивното својство на *-ба* во литературниот јазик е исползувано далеку повеќе отколку кај *-еж* (в. стр. 521) или други вакви наставки. Во резултат на ова својство на *-ба*, во литературниот јазик се изведени низа новообразувања, при што од народните говори е оживена употребата на примери како што се *желба*, *средба*, *џресудба* и сл., место заемките *желание*, *среџиџа* или *џресуда*. Карактеристично за образувањата на *-ба*, најголем дел од кои се веќе наполно затврдени во литературниот јазик, е дека настанале главно на три начина: а) се изведуваат направо од глаголската основа, б) се добиени со заменување на наставката *-ие* и в) претставуваат аналогни творби или заемки од соседните словенски јазици во кои *-ба* исто така претставува доста распространета и продуктивна наставка. Тука спаѓаат, на пример, следниве образувања:

а) и менки обично изведени направо од глаголската основа:

вообразба (: *вообрази*), *изведба*, (*с*)*џоредба* (схрв. поређење), *џреобразба* (: схрв. преображај), *џреродба* (схрв. препород, буг. възрождение), *џреселба*, *џридружба*, *разредба*, *расџоделба* ‘схрв. расподела’ („Дискусија по нацрт-законот за *расџоделба* на вкупниот приход во стопанските организации“. НМ), *расџоредба*, *расџределба* („По цела ноќ неспиџење и планирање со жена си Перса и *расџределба* на задачи“. КЧ, Р), *џрерасџределба* и др.

б) И менки добиени со заменување на наставката *-ие*:

доверба м. доверие, *насилба* м. насиллие, *усилба* м. усилие, *оџределба*, *џоложба* м. положение, *џреџџоложба*, *расџоложба*, *сожалба* („Очите ревеа од молба за помош, питаа за *сожалба*, гореа со трескав страв“. ЦМ, Л), *сосџџџба* (сп. и сложенките *блаџсосџџџба*, *џрасџџџџба*) и др.

в) Именки кои претставуваат заемки или аналогни творби спрема оние од соседните словенски јазици:

изираџба (: схрв. *изираџња*), *наџираџба*, *изложба*, *изобразба*, *наобразба*, *населба* (: схрв. *населје*, *насеобина*), *огредба*, *уредба*, *шворба* (схрв. и буг. *шворба*), но главно македонски: *ракошворба*, *сѣихошворба*, *умошворба*.

Освен во разгледаните образувања, наставката *-ба* е застапена и во примери од типот *злоба*, *шеџоба* и сл., каде минала на друга основа (придавско-именска), како и во примери од типот *вршиџба*, *сеиџба*, каде се изделила дериватната наставка *-иџба*. Од едните и другите образувања нешто поголема распространетост во современиот јазик имаат главно оние на *-иџба*.

Од сето изнесено за наставката *-ба* се гледа дека во современиот македонски јазик има значителна распространетост и претставува една од најпродуктивните наставки со посоченото значење. Образувањата каде *-ба* се засилува или заменува со друга наставка се доста ретки, при што се застапени предимно во народните говори. . . Таков е случајот главно со наставките *-иџа* и *-ина* во следниве примери:

-ба + -иџа > -биџа: дијал. *џозбиџа* и *џреџозбиџа* 'гозба, прегозба';

-ба + -ина > -бина: *гарбина* 'дарба, дар' (, . . сакај што *гарбина* да ти даам за вечерата што ми ја даде. . . "МЦ, СБНУ), *лицбина* дијал. = *лицба*, *љубдина* дијал. 'лутина'; или *сваџбина* дијал. в. *свадба*, *судбина*.

Преку ваквите образувања *-бина* минала и на примери од типот *родбина*, *заџужбина* '1. дело за душата (, . . арно ама сакам и една *заџужбина* да стора. . . "МЦ, СБНУ); 2. нар. задушница.

Наставката *-иџба* е добиена по контаминација на *-шџа* и *-ба* во примери од типот *молшџа* + *-ба*, каде основниот вокал и по пат на метанализа се сфатил за дел од суфиксот *-шџа*, т. е. *-ишџа* и *-ба > -иџба*. Денес во секој случај *-иџба* истапува како одделна наставка која во современиот јазик е застапена предимно во следниве образувања:

бериџба в. *берба*, *вршиџба* '1. вршење'; 2. времето на вршењето' (, . . останаа тука од *вршиџбаџа*"; ГП, ДС), *вршиџба* 'свршувачка, дијал. *годеж*' (, 'Ке станеше некоја *вршиџба*, честењето ќе завршеше таму". ИС, ВЛ), *делиџба* дијал. 'делење', *жениџба* 'женење' (, 'Во *жениџбаџа* на Костенцева тројца сон видоа за истата *жениџба*. . . "МЦ, СБНУ), *косиџба* 'косење' (, 'А времулево, батале, токму за *косиџба*'. ЦМ, Л), *ловиџба* 'лов, ловене', *иловиџба* (: схрв. *иловиџба*), *резиџба* (на овошки и сл.), покрај честото *кроење*, *сеиџба* '1. сеење на посеви (, 'Мажите одамна ја привршија *сеиџбаџа*'. СП, КЖ); 2. времето кога се сеа' (, 'Во пролетната *сеиџба* ќе бидат употребени 15,000 тони вештачки ѓубриња', НМ), *селиџба* в. *селење*.

Кај приведените примери одбележување бара секако фактот дека кај некои од нив се изделило значењето в р е м е кога станува глаголското дејство. Со ова или без ова значење образувањата на *-идба* во современиот македонски јазик имаат ограничена распространетост.

Посебно одбележување бара исто така фактот дека образувањата на *-ба* и *-идба* послужиле за основа од која се изведуваат именки со наставките *-ник* и *-ар* и придавки со наставката *-ен*, на пример:

-ник: волиџбник, *-ица* (лит.), службеник, *-ичка*, учебник; *-ар*: ѝечалбар, ѝрејозбар, резбар, свадбар;

-ен: борбен, жалбен, изложбен, молбен, одбранбен, ѝовелбен, ѝреобразбен, разделбен, свадбен, сѝоредбен, учебен, фалбен, рожбен; или: женидбен, ѝловидбен, сеидбен, селидбен и сл.

Н а с т а в к а т а *-еж* > *-еж*

Спрема основата од која се изведени, образувањата на *-еж* во современиот македонски јазик ги делиме на две основни групи: 1) именки образувани од глаголска основа, и 2) именки образувани од придавска основа. Независно од основата, именките на *-еж*, со ретки исклучоци од типот *младеж f* 'младина' и *младеж т* 'момче, младинец', се од машки род, што не е случај со ваквите примери во повеќето современи словенски јазици. Од посочените две групи именки за нас тука интерес претставуваат првите, кои ги имаат следниве особености.

Со исклучок на примерите *ѝоибез*, покрај *ѝоибел*, *ѝрилеж* в. прилег, образувањето на ваквите именки се врши од непрефиксирани глаголи, при што самото придавање на *-еж*, слично на именките со наставката *-ба*, станува не на основата туку на глаголскиот корен (сп. *ѝрабеш*, *дележ*). Ако се суди спрема фиксирани примери на *-еж* во старословенските, односно во црквенословенските споменици, овој тип именки се образувале од несвршени глаголи, што е, впрочем, и сега најчест случај. Од вакви глаголи *-еж*, меѓутоа, минала и на свршени глаголи, така што денес е застапена кај именки образувани како од несвршени така и од свршени глаголи. Основно кај ваквите образувања на *-еж* е значењето дејство (nomen actionis), кое, слично на именки со други наставки од овој тип, често придобива дополнителни нијанси: минува во а п с т р а к т н о значење, се конкретизира во п р е д м е т, минува на л и ц е т о што го врши дејството или на м е с т о т о каде што станува дејството. Ваквите нијанси во значењето, се разбира, можеле да се развијат со текот на времето, но некои од нив, во секој случај, се застапени уште во старословенските споменици (сп. „*ѝрагежъ* 'sepes', *луйежъ* 'гарина'⁶ и сл.). Зависно од глаголскиот вид, именките на *-еж* ги делиме на две групи: а) примери образувани од несвршени и б) примери образувани од свршени глаголи.

а) *-еж* во примери образувани од несвршени глаголи. Како што одбележивме, овој тип образувања се најстари кај именките на *-еж*. Во современиот македонски јазик се доста распро-

⁶) F. Miklosich, o. c.

странети како во народните говори така и во литературниот јазик, на пример:

ајеж 'јадеж, чешање', *бавеж* 'бавење, задржување', *бодеж* 'бодење, боцкање; болка — конкр. и преносно' („... и како да се досадува од *бодежои* на јадосан подбив“. ЦМ, Л), *болеж* 'болење, бол(ка), болест', *вадеж* 'заработувачка, печалба', *вијеж* 'виење на волци', *врвеж* '1. од („Одамна веќе неговиот *врвеж* беше станал таков, старечки, млитав, безболан“. ЦМ, Л); 2. минување, движење; 3. фиг. промет, циркулација; 4. пласман, продажба', *вриеж* '1. вриење; 2. мешаница, волнување', *врнеж* '1. врнење (на дожд, снег); 2. дожд, снег' („... се затскриваше од *вриежои*“. СД, ВП), *вршеж* '1. вртење; 2. ревматични болки' („... од *вршеж* раци и нози се бае со сврдел и со сукало, и со кол“. МЦ, СБНУ), *инеж* в. гинење (сп. *инеж* на месечината), *лавеж* арх. '1. погодба за наемна работа за определено време', *іноеж* 'гноење', *іодеж* дијал. в. свршувачка, *іошвеж* в. готвење, *ірабеж* '1. грабење, пљачкање; 2. она што е (о)грабено, т. е. пљачка', *ірмеж* '1. грмење; 2. грмотевица, трескот; 3. дијал. пукање, грмнување од пушка' („... и се слушнаа два три *ірмежа* од пушка“. СП, ТП), *давеж* 'давење на кучиња и сл.', *даволеж* дијал. в. давсж, *дележ* '1. делење, делба; 2. дел, уделучество', *димеж* (Гевгелиско) 'димење, дим', *дремеж* 'дремење, дремка' („... дури изгледаше дека снова *дремежои* низ нивната свест“. ЈЛ, П), *јадеж* 'јадење, апеж, буг. сѐрбеж, схрв. свраб' („Не се спие од *јадеж*“. ЈЛ, П), *кишеж* в. вриеж, *колеж* 'клање', *којнеж*, *косеж* 'грижи, секирација', *крадеж* 'крадење, кражба', *кроеж* '1. кроење, крој; 2. фиг. намера, план' („... арно ама момчето си имало *кроеж*, што се препрагало немо и слугуело...“ МЦ, СБНУ), *кріеж* 'крпење' (сп. посл. *Кріеж* и *іріеж* кука врти), *лаеж* 'лаење', *лејеж* '1. лепење; 2. нешто залепено, лепешка', *ламшеж* 'алчност, лакомост', *лушеж* 'лутење, лутина' („... они са безумни, не знајат ни *лушеж*, ни кротост, а кој има *лушеж*, пак се воздржава“. ЈК, РПН), *мамеж* в. маменица, *машеж* 'матење; матежина', *машилеж* дијал. в. матнеж, матеж, *іалеж* („... двапати по телефон ја известија централната полиција за навлегувањето и *іалежои*“. НМ), *ірдеж*, *рашеж* 'растење, раст, пораст', *срамеж* в. срам, *сірмеж*, *шашнеж* 'татнење', *шокмеж* в. токмење, *шршеж* 'трпење' („*Тршеж* и *кршеж* три села поминале“. МЦ, СБНУ), *шршеж* 'трпки, морници', *чуреж* дијал. = *димеж*, и др.

б) *-еж* во примери образувани од свршени гла-

ГОЛИ:

бакнеж 'резултат од бакнување, слч. *bozk*, рус. поцелуй', *іибнеж* 'гибнување' („... првите *іибнежи* од магијата, првиот никулечен растеж, раѓањето на новиот човек — сè беше таму“. П, МАА), *іадеж* 'пад, паѓање, пропаст' („Кој се надеи на *іадеж*, не ќе има *вадеж*“. МЦ, СБНУ), *іоіибеж* дијал. покрај *іоіибел*, 'последен четврт од месецот' (сп. и фраз.: од новина: до *іоіибеж* = многу ретко), *ірилеж* нар. в. прилег, *скокнеж* в. скок („Ја бакна

во сред образ и побегна од неа со среќни *скокнежи*“. СП, КЖ, П), *шекнеж* ‘каприз, кеф’, *шрейнеж* поет. ‘трепет, треперење’, *умреж* = умирачка, смрт („... и дека иде господ, да сме готови за *умреж*“). ЈК, РПН), сп. и дијал. *умрешка*. Аналогно на ваквите образувања -еж минала и на примериот *бумшеж* ‘татнеж, тропот’ (<оно-мат. *бум!*).

Споредбата на примерите што се образувани од несвршени и свршени глаголи покажува дека првите сè уште се далеку пораспространети од вторите. Последниве се разликуваат од првите и по тоа што означуваат и звршено дејство или резултат на дејството (*бакнеж*), кое исто така често придобива апстрактна или конкретна нијанса во значењето. Следствено, и кај едните и кај другите образувања значењето дејство често минува во својство или сличен поим (сп. на пр.: *ламшеж*, *лушеж*, *срамеж*, *сиремеж*; или: *шекнеж* и др.).

Освен во спомнатите нијанси, кај одделни примери, образувани главно од несвршени глаголи, значењето дејство минало и на лицето што го врши дејството или на местото каде што се врши дејството. Изделувањето на вакви нијанси во значењето е обична појава и во слични образувања со други наставки (сп.: -ок, -ало и др.), и тоа не само во македонскиот туку и во другите словенски јазици (сп. слов. *vedež* ‘сезнајко’). Врската со основното значење (т. е. со значењето дејство) кај ваквите примери најчесто сè уште не е прекината, што очигледно укажува на патот по кој се издвоила ваквата нијанса.

Значењето лице што го врши дејството на глаголот од основата е застапено, на пример, во следниве образувања:

иншеж ‘1. гнетење, лакомо јадење; 2. в. гнет; 3. дијал. лице што гнете, лапач’, *мамеж* (Мазон) ‘лажго, лажливко’, *сморгеж* ‘1. смрдење, смрдеа („*Сморгежот* од една фабрика од хемикалии, што се наоѓаше преку улицата, скоро ми го запре дишењето“ П, МАА); 2. смрдешко, смрдле’.

Значењето место каде што се врши глаголското дејство својствено им е, на пример, на следниве образувања:

вршеж ‘1. вртење; 2. место каде што водата се врти, водовртеж, вртлог; 3. место каде што некој се врти, т. е. наминува или живее; 4. ревматична болка’, *градеж* ‘1. градење, градба; 2. она што се гради, зграда и сл.; 3. ограда („... околу куќата испаѓале пармаците од *градежот*“ ЦМ, Л); 4. дијал. место каде што се ловат риби’.

Образувањата од овој тип, т. е. со значењето место каде што станува глаголското дејство, познати му се и на бугарскиот јазик, на пример: „*кастрез*, *требеж*“)“ и сл. Од друга страна, за одбележување е

*) J. R u s e k, Ze studiów nad nazwami czynności w języku bułgarskim i macedońskim, 126.

исто така дека образувањата на *-еж* со последново значење се застапени и во извесни *назииви* за место, на пример: *Врвеж* (с. Отуње, Тетовско), *Тошјеж* (Скопско).

Во литературниот јазик образувањата на *-еж* се најчесто застапени со значењето дејство, и тоа повеќе или помалку со нијанса на апстракност, односно конкретизиран поим (*болеж*; *бакнеж*). Главно со ова значење *-еж* претставува продуктивна наставка со која се образуваат нови именки, но предимно во поетскиот јазик. Меѓу поновите образувања спаѓаат, на пример, следниве именки:

ајеж 'гризнување' („... во челуст полна со крвав *ајеж*“. СЈ, МЧ), *јореж* (поет.) в. *палеж*, *јрагеж* („Најважната одлика на оваа поезија која може да се уочи и сега е извесна строгост во *јрагежој*“. Предговор на „Добрини“), *летјеж* 'лет, летење', *лишјеж* („... издивнуваа придушено оддалечените *лишјежи* на зурлите“. ЦМ, Л), *лисјеж* (поет.), *јламјеж* (поет.) в. *пламтење*, *јолнеж* в. *полнење*, *расјеж* 'растење, пораст' („... во последните сезони се чувствува застој во *расјежој* на креативните можности“. Хоризонт), *регеж* („*Регеж*, трлив и потсетлив, на сеќавањата ѝ бранеше секаков пристап“. ЦМ, Л), *свиреж* 'свирење, свирка; схрв. звиждук' („Предноста од двајца играчи домашните не само што не можеа да ја искористат туку се бранеа сè до последниот *свиреж* на судијата“. НМ), *сомнеж*, покрај *сомнение*, *сомневање*, *јтрејнеж* (поет.), *цветеж* („... во пролетен *цветеж* сладост што точи“. БК, ЛИ), покрај *цутеж*, *шејнеж* 'шепотење, шепот' (ВП, Современост) или *шешјеж* (ЦМ, Л), *шушјеж* („... сувиот *шушјеж* на испаганите лисја...“ ДС, ОС).

Приведените примери укажуваат дека кон оваа наставка прибегнуваат повеќе поети и писатели. Сето ова несомнено зборува дека *-еж* претставува продуктивна наставка со која при потреба можат да се образуваат и други слични образувања. Во пракса, меѓутоа, тоа не е толку чест случај, бидејќи почесто се прибегнува кон други наставки со вакво значење, на пример *-ба*, која има главно иста функција и стои најблиску до *-еж*. За одбележување е притоа дека и покрај ваквата близост, наспоредната употреба на овие две наставки или нивното меѓусебно заменување, општо земено, претставува доста ретка појава. Причината за ова, ислам, не лежи во издиференцираната употреба на *-ба* и *-еж* (сп. схрв. *јалеж* и *јалба*) туку во фонетскиот карактер на основата кон која се придаваат овие две наставки. Имено фонетскиот гласеж кај дадена глаголска основа е во случајов решавачки и најчесто претставува главен услов за употребата на едната од двете спомнати наставки, поради што нивното меѓусебно заменување е отежнато или практички просто неизводливо.

Така, додека *-ба* се придава на основи кои свршуваат на сонантите *л*, *р* (*молба*, *дарба*) и согласките *ш*, *г*, *з*, *с*, *ж*, *ш*, *ч* (сп. *средба* < *срешба*), *резба*, *шедба* < *шейба*, *јродажба*, *рејба*), наставката *-еж* се придава на основи што свршуваат на вокал (*лаеж*, *вриеж*, *роеж*), сонатите *л*, *р*; *н*, *м*

(колеж, свиреж; ѝрмеж, врнеж), лабијалите б, ѝ, в (ѝрабеж, ѝрѝеж, врвеж) и денгалите г, ѝѝ, с (бодеж, врѝеж, косеж). Со оглед на тоа дека заменување или напоредна употреба на -ба и -еж настапува во ограничен број примери од типот *делба* и *дележ*, *ѝрабда* и *ѝрадеж*, дијал. *љуѝба* или *срдба* и *љуѝеж*, *крабда* или *кражба* и *крадеж*, *редба* и *редеж*, може да се заклучи дека ваквото заменување, односно напоредна употреба, има место само во некои примери чијашто основа свршува на л, р и г, ѝѝ. Примери за заменување на -еж со други наставки со иста или слична функција се среќаваат уште поретко. Таков е случајот главно со именките *болеж* и *болка*, *сомнеж* и *сомнение*, *-вање*. Што се однесува до именката *надеж* (сп. и изведенките *ненадеж* и *огненадеж*), таа може да се изведе како од глаголска основа (сп. се *надева*, схрв. *nađati* се) така и од именката *надежда* (во современиот македонски јазик е наполно изгубена) со испаѓање на крајниот слог.

Посебно одбележување бара исто така фактот дека образувањата на -еж со истата функција и значење им се својствени и на соседните (и други) словенски јазици, кое од своја страна може да зборува и за извесни влијанија врз македонскиот јазик. И навистина некои вакви примери се очигледно преземени од овие јазици или преку нив. Таков е случајот, на пример, со именките *ѝласеж*, *којнеж*, *сѝроеж* кои се по сè изгледа преземени од бугарскиот јазик. Литературни заемки претставуваат, освен тоа, и именките *меѝеж*, која е затврдена со бугарско или српскохрватско посредство од рускиот јазик (сп. *мятеж*) и *ѝагеж* 'casus'. Од старословенскиот јазик, каде претставува калка спрема гр. „*ptôtis* < *pírto* 'паѓа, падне', последниов е затврден во рускиот јазик, преку кој минал и во српскохрватскиот и бугарскиот јазик. Слично е и со именката *ѝрѝеж* која во случајот е преземена од српскохрватскиот јазик, но во кој е по сè изгледа образувана спрема рус. *чертеж*.

Сопоставувањето на образувањата на -еж со оние на-ба, значи, укажува дека последниве имаат послаба распространетост, а наставката -еж поограничени продуктивни можности, кое во извесна мера се должи на посочените структурни причини. Најголема распространетост има во народните говори од каде проникнува и се затврдува и во литературниот јазик, во кој се образувани и нови творби, особено во поетскиот јазик.

Н а с т а в к а т а -ија (гр. и ром. -ia)

Независно од потеклото, денес -ија истапува со повеќе значења, при што со некои од нив претставува доста распространета и продуктивна наставка. Со неа се образуваат именки од именска, придавска и глаголска основа. Освен тоа, застапена е во многубројни заемки од различно потекло, и тоа со најразлични значења. Тука се задржуваме на оние именки што се образувани од глаголска основа.

Во споредба со именките образувани од именска и придавска основа, образувањата од овој вид претставуваат нешто понови творби,

каде наставката *-ија* минала односно се затврдила преку примерите со придавска и именска основа. Именките на *-ија* со глаголска основа имаат главно адекватно или слично значење со образувањата на *-ба*, *-еж*, *-ие* (*-ње*) и други вакви наставки, но напоредна употреба се забележува главно со наставката *-ие* (в. стр. 524). Значењето дејствотука исто така најчесто придобило апстрактна нијанса или пак настапила конкретизација. Во однос на именките со наставката *-ње*, образувањата на *-ија* обично се карактеризираат со поголем степен на апстрактност (сп. *бежанија* : *беѓање*, *шрповија* : *шрпување*).

Самото образување на именките од овој вид станува: а) од глаголската основа, односно од делот на основата, и б) од глаголските придавки иа *-н-* и *-ш-*. Од едните и другите образувања можат да се приведат, на пример, следниве именки:

а) *-ија* во именки образувани од глаголска основа, односно од делот на основата:

куршулија (<куршули<тур. *kurtulmak*) 'спаси' в. куртул („Кога виде Ѓорѓија оти нема *куршулија*“ и викна при себе другарите“, МЦ, СБНУ), *недоразберија* разг. 'недоразбирање', *неразборија* 'неразумност, лудост' („Сите гости се почудија на таја *неразборија* од деда му на Андреа и од Андреа“, МЦ, СБНУ), *неспогодија* неол. 'непогодба' („Треба таков човек да имал доста *неспогоди* со својата средина“, БК,С), *ојравија* 'уредување, доведување до исправност', *јовелија* арх., дијал. („... по божја *јовелија* тој човек станал чифутски цар“, Ч, СБНУ) в. повелба, *јојубија* дијал. в. погуба, *јригодија* (и *јригода*) 'удобност, комфор', *јрокојсија* разг. 'среќа, успех во животот', *расјравија* '1. шумна преѓирка, караница, расправање („... се водеше многу жива и темпераментна *расјравија*...“ НМ); 2. прикажување, приказна; 3. арх. статија, одломка' („... кратка *расјравија* од историјата на Македонија“,), *смрдија* в. смрдеа, *сосијија* разг. 'сосипување, обеднување' („... со нови даноци ја довршувале нивната *сосијија*“, НМ), *шрповија*, *фшасија* дијал. 'ветување, ветувачка' („од *фшасија* се кашта не расипува“).

Полна конкретизација на основното значење или означување на конкретни предмети својствено име, на пример, на именките: *носија* 'народен костим', *јроводија* дијал. 'она што невестата и новороденчето го добиваат како подарок'; сп. и лит. творба *јодврзија* (:буг. *јодврзия*) за схрв. *јовез*. Од друга страна, треба да се одбележи исто така дека во одделни примери всушност *-ија* истапува како наставка кај т. н. бессуфиксни образувања, каде служи за проширување, односно 'засилување' на нивното значење: *блајословија* = благослов, *јојубија* дијал. в. погуба, *јонудија* дијал. („Посакало тешки *јонудие*...“) = понуда, *јоразија* нар. '1. несреќа; 2. пораз' („Вукосава беше жена со која секоја борба за Михајло беше излишна и однапред осудена на *јоразија*“, КЧ, Р), *јошресија* фраз. (вересија — *јошресија*).

б) *-ија* во именки образувани од глаголската придавка на *-н* и *-иј* (некогашни пасивни партиципи од минато време). Првобитно вакви именки можни биле само од преодни глаголи (сп. *венчан* + *-ија* > *венчанија*), при што *-н* од основата по пат на апсорпција (метанализа) се сфатила за дел од наставката *-ија*, т. е. добиено е *-нија*, која истапува како наставка. Преку примери од типот *венчанија-ија* (*-нија*) отпосле минала на основи од непреодни глаголи (сп. *бежанија* и др.). Можат да се приведет, на пример, следниве образувања:

бежанија 'бегање' („Сте сакале да промезетите јагненце, прасенце, а ваму излегла *бежанија*“. ЈЛ, П), *венчанија* '1. венчање; 2. венеч („*Венчанија* ќе се кладе. Не е крпа утре да ја скинеш, да ја врлиш“. СП, КЖ); 3. конкр. венчанина' („Посакај му скапа *венчанија*, *Венчанија* три бели градови“. БМ), *јојивенија* арх. 'добро приготвено јадење', *даванија* арх. 'данок, порез', *дијанија* (< *диханија*) 'животно', *јеоанија* арх. '1. црквено пеење; 2. фиг. разг. (доста ги слушав тие *јеоани*!), *ишианија* арх. '1. речено, пишано од судбината; 2. множ. в. писание', *јоројанија* 'голема срамота, скандал', *јрошишанија* арх. или *јрошишенија* арх. в. прошка („тие немаат од мене *јрошишанија*“. Р), *реченија* разг. 'судбина' (сп. посл. Без *реченија* ништо не бидува), *сјоренија* арх. 'настан, она што се случило', *ученија* (БК, Г); или: *оклешија* дијал. 'клетва, проклетство', *јроклешија* I '1. в. проклетство; 2. лош, проклет човек'; II 'злоба, пакост'.

Од сето изнесено за именките на *-ија* со глаголска основа се гледа дека се застапени пред сè во народното творештво, народните говори и во извесна мера во разговорната варијанта на литературниот јазик. Речникот на македонскиот јазик во низа случаи за нив ја дава ознаката арх. или упатува на форми кои се пообични во литературниот јазик. Во однос на повеќето други наставки со вакво значење, обично има послаба распространетост, при што нови образувања во литературниот јазик ретко се среќаваат. Воопшто именките на *-ија* (*-нија*) кои имаат ваква основа се карактеризираат со потенциран народен колорит. Имено така се објаснува заменувањето на наставката *-ие* во примери од типот *дијанија*, *јисанија*, *реченија*, *сјоренија* и сл. Што се однесува до самото значење, образувањата од овој вид најблиску стојат до оние на *-ие*, *-је* или бессуфиксните творби кои, впрочем, и ги заменуваат (сп. *јовелија*, *јријодија* итн.).

Н а с т а в к и т е *-је*, *-ие* и *-ње*

Овие денес три одделни наставки претставуваат варијанти на една иста наставка која во старословенскиот јазик гласела *-је*. Првата од нив (*-је*) е добиена со губењето на *ь* во слаба позиција, втората (*-ие*) настанала со минувањето на *ь* во *и* пред *ј*, т. е. слично на *-ија* во примери од типот *змија*, *судија*, додека третата (*-ње*) е добиена по апсорпција (метанализа) на *-н* од основата кон наставката *-је*, т. е. го минала патот *-н+је* >

-нје>ње. Со текот на времето меѓу овие некогашни варијанти на -вје е извршена и еден вид диференцијација во значењето односно употребата.

Наставката -је. Во современиот македонски јазик со неа се образуваат именки: а) од именска основа, б) од придавки, в) од синтагматски изрази и сложенки, и г) од глаголска основа. Речиси кај секој од овие типови именки -је истапува со посебно значење односно функција. Така, на именките образувани од именска основа својствено им е збирно значење (сп. *џрмје, јајлење, цвеке* итн.), на оние што се образувани од придавска основа и синтагматски изрази — супстантивизациска функција и апстрактно значење односно својство (*здравје, заштитије*), додека за именките образувани од глаголска основа е типично значењето дејство или резултат од глаголското дејство. Од разбирливи причини тука се задржуваме на последниве образувања.

Кај именките од овој вид -је се додава главно кон некогашната трпна придавка на -н- и поретко -и-, во резултатот на кое се добиени варијантните наставки -ње и -ише. Примерите образувани од подруга глаголска основа се сосем ретки, при што некои од нив се всушност добиени со испаѓање на -и- пред наставката -је. Тука спаѓаат главно следниве образувања: *јасје* (<*јасије*) и *јасие, обележје* (лит. заемка од схрв. јазик).

Наставката -ие (<-вје). Особено распространета истапува пред сè во старословенскиот и црквенословенскиот јазик, преку кои минала и во рускиот литературен јазик. Како мошне распространета и продуктивна наставка, освен тоа, истапува и во современиот бугарски јазик, пак предимно во литературната варијанта. Во затврдувањето и ширењето на -ие во последниов решавачка улога секако имале старословенскиот и рускиот јазик, чиешто влијание врз овој јазик е, впрочем, присутно и во други области на лексиката и граматиката. Во споредба со овие јазици, -ие во современиот македонски јазик има далеку поограничена распространетост. Примерите на -ие тука претставуваат главно литературни творби, чијшто најголем дел е затврден преку црквенословенскиот и рускиот јазик (најчесто со посредство на бугарскиот литературен јазик).

Во однос на спомнатите јазици, бројот на именките со оваа наставка во современиот македонски јазик е далеку помал, но сепак не е така незначителен. Доказ во случајов секако претставува Речникот на македонскиот јазик во кој бројот на ваквите примери е сè уште голем. Така, Обратниот речник бележи преку 400 примери на -ие, од кои 168 се на -ише и 25 на -ише. Факт е, меѓутоа, дека голем дел од ваквите образувања Речникот ги окарактеризира како црквени или архаични, односно ги одбележува како дублети, при што најчесто упатува на пообичната, т. е. на онаа со друга наставка. Сето ова очигледно зборува за опаѓање на образувањата на -ие, односно за непродуктивноста на -ие и нејзиното заменување со други продуктивни наставки. Сепак немал број примери во Речникот се земени како обични, поради што за нив не се предлага никаква замена или преобликување. Јасно е во случајов дека

ваквите примери обележуваат неопходни поими, термини и сл. кои се составен дел од речникот на секој литературен јазик.

Зависно од основата од која се образувани, именките на *-ие* можеме да ги поделиме на три групи: а) примери изведени од придавска основа, б) примери образувани од синтагми и сложенки и в) примери изведени од глаголска основа. Од трите групи именки тука се задржуваме на последната, каде образувањата на *-ие* означуваат дејство, односно апстрактен поим или различен вид конкретизација.

Образувањето на ваквите именки станува како од несвршени така и од свршени глаголи, при што последниве се најчесто префиксирани. Sprema типот на основата од која се образувани, примерите на *-ие* тука можат да се поделат на следниве две групи: а) именки образувани од основата или делот од основата на даден глагол, и б) именки образувани од глаголските придавки на *-н-* и *-иш-*, односно некогашните пасивни партиципи од минато време, така што ваквите именки свршуваат на *-ние* (*-ание, -ение*) и *-ишие*. Двете посочени групи именки ја имаат следнава распространетост и особености.

а) Именки образувани од основата или делот од основата на даден глагол. За поголема прегледност, именките од овој вид можеме да ги поделиме во две подгрупи: а₁) именки чија што основа содржи даден глагол (без префикс или со префикс) и а₂) именки кои во основата имаат сложенка, чијшто прв дел е обично именка а вториот глагол. Во Речникот се застапени следниве образувања:

а₁) *дејствије* в. дејство, *бездејствије* и *бездејство*, *противдејствије* (ретко) в. противдејство, *бесчесише*, *извесише*, *предвесише* и (почесто) *предвесиш*, *наследие* в. наследство, *согласие* (арх.) в. согласност, *несогласие* и *несогласица*.

а₂) *мракобесие*, *земјоделие* (арх.) в. земјоделство, *јолјоделие* и почесто *јолјоделствије*, *ракоделие* в. ракоделство, *јосиољубие* и *јосиољубје*, *нејосиољубие* в. негостољубивост, *мирољубие* (сп. и *мирољубивосиш*), *недружелубие* (сп. и *недружелубносиш*), *јлодородие* и *јлодородје* (ретко), сп. и *јлодородносиш*, *јравдољубие* и *јравдољубје*, *јравдољубивосиш*, *самољубие* в. самољубје (сп. и *самољубивосиш*), *себељубие* в. себељубје (сп. и *себељубивосиш*), *јирудољубие* в. трудољубивост, *човекољубие* и *човекољубивосиш*, *јравосудие* и *јравосудствије*, *раболение* (книж. арх.), *самовластие*.

Приведените примери укажуваат дека се застапени предимно во литературниот јазик, но најчесто со ознаката арх. или со упатување на пообичната форма, односно наставка. Заменувањето на *-ие* најчесто се врши со наставките *-је*, *-осиш*, *-ствије* и *-ица*, а во одделни случаи се упатува на образување без наставка или со завршокот *-а* (сп. *јредвесише* и „почесто“ *јредвесиш*, *јричесише* и *јричесиш*, *јричесна*).

б) Именки на *-ние* и *-ишие* образувани од глаголските придавки на *-н-* и *-иш-*. Како што одбележивме, основата од која се образуват ваквите именки отпрво претставувала пасивен партицип од ми-

нато време. По пат на апсорпција (метанализа) елементот *-н-* или *-ӣ-* од основата се сфатил како дел од наставката, со што се добиени наставките *-ние* и *-ӣние*, со кои денес се образуваат именки направо од глаголската основа. Но бидејќи кај најголем број примери наставката *-ние* се придава на глаголската основа на *-а* или *-е*, во свеста се изделува *н о в а* (дериватна) наставка *-ание*, *-ение*. Дека во случајов се работи имено за одделна наставка *-ние* (а делум и *-ание*, *-ение*), се гледа од фактот дека е застапена во примери чијашто основа не претставува глаголска придавка на *-н-* или барем денес не е запазена (сп. на пр.: *влијание*, *распојание*, *соспојание*, *мнение*. . . и др.). Главно истово се однесува и за варијантната наставка *-ӣние*, само со таа разлика што е далеку послабо застапена од *-ние*. За главен признак на класификацијата на именките од овој вид, покрај завршокот од основата, може да послужи имањето или немањето на префикс, т. е. ги делиме на **н е п р е ф и к с и р а н и** и **п р е ф и к с и р а н и**. Можат да се приведат, на пример, следниве образувања:

б) Примери изведени од **н е п р е ф и к с и р а н и** глаголи: *-ние*: *знание* в. знаење (но *ѝриродознание*), *образование*, *самообразование*, *сѝрадание* (арх.) в. страдање 2; или; *звание* в. звање, *здание*, *ѝсание* '1. ирон. шкработина; 2 в. спис; 3. цркв. Библија' (Свештеното *ѝсание*); или: *бдение*, *видение* (арх.) '1. в.видување; 2. в. привидение; сп. и *сновидение* (арх.), *мнение*, *ѝрошѝение* (арх.) в. проштанија, *решение*, *сомнение* в. сомневање 2, *сѝасение* (арх.) в. спас, *сѝорение* (арх.) в. сторенија, *ѝечение* (арх.) в. тек, *ѝрѝение*, *учение* (арх.) в. учење; *-ӣние*: *биѝие* (<стсл. бытие), сп. и *собиѝие* (арх.) в. настан, *жиѝие* (книж. цркв.); или: *јасѝие* и *јасѝје* в. *јасје*, *ѝиѝие* (арх.) цркв. в. пијачка, пијало; *ѝоѝаѝие* и *ѝоѝаѝје* (арх.) в. поим.

Некои од приведените образувања всушност претставуваат префиксирани творби (сп. *здание* < *сѝдание*, *образование*, *сомнение*), но од гледна точка на современиот јазик кај нив тешко може да се издвои префиксот од основата. Инаку и за овие именки е карактеристично дека се застапени предимно во литературниот јазик, односно важат како архаизми.

б) Примери изведени од **п р е ф и к с и р а н и** глаголи. За извесен број именки од овој вид е карактеристично дека глаголот од кој се изведени во современиот јазик нема спрема себе **н е п р е ф и к с и р а н** глагол или има друга форма (сп. *воскресение*, *внимание*, *ѝоѝаѝие* и *ѝоѝаѝје*, *завешѝание*, *ѝодражание*). Ова се објаснува главно со фактот дека ваквите образувања, како впрочем и најголем број од другите вакви именки, се обично наследени од старословенскиот и црквенословенскиот јазик или пак се преземени од рускиот јазик, во кои исто така честопати претставуваат калки (сп. на пр. рус. *влијание*. фр. *influence* и сл.). Тука спаѓаат следниве образувања:

-(а)ние: *влијание* (: рус. *влияние*), *внимание* или *невнимание*, *восѝиѝание*, *ѝревосѝиѝание* в. превоспитување, *самовосѝиѝание* в. само-

воспитување, *восѣание* (: рус. *восстание* > *восстать*), *заседание* (: рус. *заседание*), *издание* (рус. *издание*), *наказание* в. казна, *образование*, *самообразование*, *обоснование*, *самооїравдание* (но *оїравдување*), *подражание* (ретко) в. подражавање, *познание* (но *самопознавање*), *сїознание*, *покајание* (цркв.), *помазание* (цркв.), *послание* и *посланица* (цркв.), *почиїание* (разг. арх.) в. почит, *сїрахоїочиїание* в. страхопочит, *предание*, *пїрейсказание* (книж. ретко) в. претскажување, *пїризнание*, *самопїризнание*, *скончание* (арх.) в. скончило; или: *досїојание*, *завешїание*, *пїризвание* книж '1. наклоност, дарба; 2. в. позив', *расїојание*, *собрание* (со повеќе значења), *содржание* в. содржина, *сознание* (арх.) в. свест, *сосїојание* (арх.) в. состојба, *указание*; или: *пїриказание* (книж. ретко) 'вид религиозна драма во дубровничката литература', *создание* '1. она што е создадено од некого; творба; 2. живо суштество', *сїисание*; -(е)нне: *вдахновение*: *вдахне* (буг. *вдъхновение*, рус. *вдохновение*), *Вознесение*, *вооружение*, *воскресение* '1. воскресување; 2. цркв. празн. (Воскресение), *восїаление*, *доїолнение*, *задолжение*, *зашемнение* в. затемнување, *извинение*, *изјаснение*, *искушение*, *исїарение*, *набљудение*, *самонабљудение* в. самонабљудување, *наводнение* в. поплава, *намерение* в. намера, *насїроение*, *недоумение* в. недоумица, *обвинение*, *самообвинение* в. самообвинување, *објаснение*, *образложение*, *обоснование*, *одобрение*, *оїрошїение* арх. 'извинение, прошка; фиг. со *оїрошїение*', *оїшелоїворение*, *оїкрвление* (книж.), *пїоведение*, *пїоїребение* (арх.) в. погреб, *пїодозрение*, *пїозволение* (арх. ретко) в. дозвола, *пїојаснение* (ретко) в. појаснување, *пїоклонение* (книж. ретко) в. поклонување, *пїоложение* разг. (на пр. во обрати од типот: жена во *пїоложение*) и *пїоложба*, *пїомирение* в. помирување, *пїомерачение* (ретко), *пїонїжение*, *пїреїрешение* (цркв.), *пїредоїределение* (ретко) в. предопределување, *пїредрасїоложение* в. предрасположба, *пїрезрение* и *пїрезир*, *пїреклонение* (книж. ретко) в. преклопување, *пїривидение*, *пїровидение*, *пїродолжение*, *разделение* в. делба, поделба, *разјаснение* (арх.) в. разјаснување, *разрешение* (арх.) в. разрешавање, *разрушение* (арх.) в. разрушување, *расїоложение* в. расположба, *пїредрасїоложение* в. предрасположба, *самооїределение* (арх.) в. самоопределба, *сведение* (арх.) в. извест(ие), *податок*, *соединение* (арх.) в. соединување, *сомнение* в. сомневање 2, 3 и 4, *сооїшїение*, *соїтворение* (арх.) в. создавање, *сїоразумение* (арх.) в. спогодба, *уважение* и *пїочїї*, но *самоуважение*, *указание*, *унижение* (но *самоунижување*); или: *одделение*, *население*; *пїриклучение* (ретко) 'необична случка, авантура', *расїїение*; -їше: *оїкриїїие*, *пїокриїїие* (тргов.), *пїоњаїїие* и *пїоњаїїїе* (книж. арх.) в. поим, *развиїїие* (арх.) в. развиток; *крвопролиїїие*; или: *пїрейпїриїїїие* '1. економска единица; 2. арх. в. потфат', *расїейїїие*, *самовласїїие*.

Извесен број вакви образувања претставуваат сложени, на пример: *боїослужение*, *вероисїоведание* в. вероисповед, *земјовладение* в.

земјопосед, *земјоѿресение* (арх.) в. *земјотрес*, *сновидение* (арх.), *страхојочийшание* в. *страхопочит*, *олицейворение*, *ошелойворение*, *кровсмешение*.

Особеност кај последниве претставува примерот *благодарение* кој има функција на прилог, додека со функција на именка истапуваат формите *благодарене*, *благодарноси*.

Приведените примери на *-ие*, односно *-ние* (*-ание*, *-ение*) и *-ише*, даваат можност да се изведат повеќе заклучоци. Така, при меѓусебна споредба на ваквите образувања се забележува дека оние на *-ние* (*-ание*, *-ение*) во современиот македонски јазик имаат поголема распространетост. Значењето дејство или извршено дејство е главно добро запазено, само што во голем број случаи придобило апстрактен карактер (т. е. претставува апстрактен поим) или пак настапила конкретизација — во широка смисла на зборот, која честопати наполно го потиснала основното (првобитното) значење.

Гледано од аспект на употребата, за најголем дел од ваквите образувања е карактеристично дека имаат книжевен карактер, кое со оглед на тоа дека најчесто претставуваат апстрактни поими е наполно разбирливо. Од истата причина се особено чести и типични пред сè во црквениот јазик, кој во Речникот е застапен главно со почестите образувања, поради што многу од нив не нашле место во него. Таков е случајот, на пример, со извесни образувања кои означуваат празници (сп. *Бојојавление*, *Преображение*, *Прејоловление*, *Усечение*, *Усиение* и сл.), потоа со именки од типот *владение*, *дејание*, *ѿоучение*, *разочарение*, *сожаление*; или: „*криштение*, *расијатише*, *ѿолкувание*, *целомудрие*“; или: „*блајочештише*, *славословие*, *силојојворение*, *човекољубие*“⁸⁾ итн.

Освен во црквениот јазик, каде што се најчести, одделни вакви примери придобиле значителна распространетост и во народните говори. Меѓу ваквите образувања спаѓаат, на пример, следниве именки:

веселие („... ќе покажи едно *веселие* за да се исполни зборо од сестра му на Марка“. МЦ, СБНУ), *венчание*, *покрај венчанија*, *видение* („... кога виде патрико тоа *видение*, се израдува, оти Господ му ја чул молитвата...“ МЦ, СБНУ), *ојроштение* (МЦ, СБНУ), *ѿаштение* („... сите негови *ѿаштенија* и *виденија*...“ СБНУ), *ѿредание*, *ѿричестие* („Кога ќе биде второ *ѿричестие*, ќе биде сиот инсан собран среде земја“. ТЕ, СБНУ), *ѿроклетие* и *ѿроклетија*, *сиасение*, *покрај сиас*, *ѿриение* („*Триение* — *сиасение*, домаќине, му рекла жената му“. МЦ, СБНУ), *учение* („Од тој ден веќе ватило да ѿ напредуат куќата од двоцата во големо богасто, а детето во големо *учение*, та станало прво“. МЦ, СБНУ); или: *јасие* („Бубите се на *јасие*“. Велес, М).

Образувањата на *-ие* се воопшто карактеристични за периодот пред формирањето и делумно во време на формирањето на нашиот лите-

⁸⁾ М. Павловски и Ѓ. Милошев, Примери од литературата

ратурен јазик. Значителната распространетост на ваквите примери од своја страна послужила како образец за изведување или затврднување на извесен број понови образувања. Таков е случајот, на пример, со именките: *вдахновение* (: буг. *вдѣхновение*, рус. *вдохновение*), *задолжение* (: буг. *задѣлжение*), *задоцнение* (разг.) м. лит. задоцнување, *здружение* (буг. обединение, организација, дружество), *намаление* (: буг. *намаление*), *олеснение* (буг. *облекчение* : рус. *облечение*).

Далеку почесто и потипично за примерите на *-ие* во современиот литературен јазик е секако нивното опаѓање или губење, односно заменување со други форми или наставки. Макар што овој процес сè уште не е наполно завршен, јасна е тенденцијата за заменување на ваквите образувања со други адекватни форми, кое најчесто станува по пат на заменување на *-ие* со некоја адекватна по значење и притоа продуктивна наставка. Меѓу многубројните образувања од овој вид спаѓаат, на пример, следниве примери:

-ие (*-ание*, *-ение*, *-ише*) се заменува со ѓ. Образувањата на *-ие* тука се заменуваат со т. н. бессуфиксна творба, која обично претставува основа на дадена именка на *-ие*. Само во одделни случаи бессуфиксната творба е образувана од друг корен (сп. *собиџише* : *наџан*, *сведение* арх. в. *извест(ие)*, *податок*, *уважение* : *џочџи*). Од едните и другите образувања можат да се приведат, на пример, следниве именки:

џоџребение (арх.) в. *погреб*, *џочџиание* (разг., арх.) в. *почит*, *џредвесџише* и (почесто) *џредвесџи*, *џрезрение* и *џрезир*, *џричешџише* в. *прическа*, *причест*, *сведение* (арх.) в. *извест(ие)*, *сџасение* (арх.) в. *спас*, *џечение* (арх.) в. *тек*; или: *џоџаџише* и *џоџаџије* (арх.) в. *поим*; или: *вероисџоведание* в. *вероисповед*, *земџовладение* в. *земјопосед* (: *схрв. земџоџосед*), *земџоџресение* (арх.) в. *земјотрес*, *сџрахоџочџиание* в. *страхопочит*;

-ие (*-ение*) се заменува со *-а*: *намерение* в. *намера*, *наводнение* в. *поплава*, *наказание* в. *казна*, *џозволение* (арх. ретко) в. *дозвола*; *-ие* се заменува со наставката *-ба*: *веселие* в. *веселба*, *неверие* (и *неверица*) в. *неверба*, *џоложение* (разг.) и *џоложба*, *џредоџределение* в. *предопределба*, *самооџределение* в. *самоопределба*, *разделение* в. *делба*, *поделба*, *расџоложение* в. *расположба*, *џредрасџоложение* в. *предрасположба*, *состџојание* (арх.) в. *состојба*, *сџоразумение* (арх.) в. *спогодба*;

-ие се заменува со наставката *-еж*: *сомнение* и *сомнеж* (поет.) в. *сомневање*;

-ие се заменува со наставката *-џа*: *џисание* и *џисанија* (арх.) в. *пишанија*, *џроклеџише* разг. нар. (Речникот не го одбележува) и *џроклеџија*, *џроџиџение* (арх.) в. *проштенија*, *сџорение* (арх.) в. *сторенија*;

-ие се заменува со наставката *-је* или се употребува напоредно со неа:

џравославие и *џравослаје* (книж.), *џроџивречие* и *џроџивречје*; или: *џосџоџубие* и *џосџоџубје*, *самоџубие* в. *самоџубје*, *себеџубие*

в. себелѹбје (но *неіосіѹлюбие* в. негостољубивост), *ілогородіе* и *ілогородје* (сп. и примери со неглаголска основа од топит *разнообразіе* и *разнообразје*, *сладосірасііе* и *сладосірасіје*, *сіѹлолїіе* и *сіѹлолїје* итн.).

Кај приведените и ним слични примери лесно се забележува колебливост и недоследност во заменувањето на наставката *-ие* со *-је*, бидејќи кај едни примери се допуштаат двете наставки, а кај други такви — се упатува на *-је*. Од друга страна, за некои вакви именки е карактеристично значењето својство, поради што се пообични со наставката *-осі* (сп. *неіосіѹлюбие* в. негостољубивост, *ірудѹлюбие* в. трудољубивост и сл.). Во одделни случаи притоа се можни и три наставки (сп. *іправѹлюбие*, *іправѹлюбје* и *іправѹлюбивосі*). Заменувањето на *-ие* со наставката *-је* очигледно не е наполно во духот на нашиот јазик. Наставката *-је* во случајов е карактеристична главно за литературниот јазик во кој е затврдена предимно под влијание на српскохрватскиот јазик, каде е сосем обична, односно мошне распространета.

-ие се заменува со наставката *-ње* (*-ување*): *знание* (арх.) в. знаење, *іредзнание* (ретко) и *іредзнаење*, но само *іприродознание*, *видение* (арх.) в. видување, *зайтемнение* (: буг. *затмнение*, рус. *затемнение*) в. затемнување, *набљудение*, но *самонабљудение* в. самонабљудување, *іодражание* (ретко) в. подражување, *іознание* но *самойознавање*, *іојаснение* (ретко) в. појаснување, *іомирение* в. помирување, *іревосііііание* в. превоспитување, *іредоіределение* (ретко) в. предопределување, *іреклонение* (книж. ретко) в. преклонување, *іреісказание* (книж. ретко) в. претскажување, преткажување, *разјаснение* в. разјаснување, *разрешение* (арх.) в. разрешавање, *разрушение* в. разрушување, *самовосііііание* в. самовоспитување, *соединение* (арх.) в. соединување, *сомнение* в. сомневање, сп. и *сомнеж* (поет.), *соітворение* (арх.) в. создавање, *сітрадание* (арх.) в. страдање, *унижение* (но *самоунижување*), *учение* (арх.) в. учење; или: *звание* в. звање (: схрв. *звање*).

Со исклучок на именката *звање*, која е всушност литературна заемка од српскохрватскиот јазик, образувањето на другите примери е наполно во духот на современиот јазик. Незгодата е само во тоа што примерите на *-ие* се изведуваат како од несвршени така и од свршени глаголи. До колку се образувани од свршени глаголи, својствено им е значењето извршено дејство (помен *acti*), додека оние на *-ње*, *-ување* се изведуваат од несвршени глаголи и се карактеризираат со значењето дејство (помен *actionis*). Во случајов, значи, немаме полно совпаѓување на *-ие* и *-ње* (сп. на пр. *вооружение* и *вооружување*). Сепак, примерите на *-ње* сè повеќе се здобиваат и со значењето на творбите со наставката *-ие*.

-ие се заменува со наставката *-ок*: *віечайіление* (како архаизам во Речникот е изоставен) в. *віечайіок*, *заклучение* (арх.) в. заклучок, *наіредіе* или *наіредіја*, *наіредіца* (арх.) в. напредок (схрв. *наіредак*), *развіііііг* (арх.) в. развиток (схрв. *развііііак*);

-ие се заменува со наставката *-сѣво*: *дејсѣвие* в. дејство, *бездејсѣвие* и *бездејсѣво*, *ѣроѣвдејсѣвие* (ретко) в. противдејство, *зѣѣочение* (прогонство), *наследие* в. наследство, *земјоделие* (арх.) в. земјоделство, *ѣолјоделие* и (почесто) *ѣолјоделсѣво*.

Во одделни примери доаѓа до заменување на *-ие* и со наставките *-ина*, *-ица*, *-ачка* и др. Таков е случајот, на пример, со именките *содржание* (арх.) в. содржина, *ѣослание* и *ѣосланица*, *недоумение* в. недоумица (схрв. *недоумица*); *несоѣласие* и *несоѣласица*, *ѣиѣие* (арх.) 'цркв. пијало; фраз. *јасѣие* и *ѣиѣие*; в. пијачка, пијало'.

Приведените примери даваат, меѓу другото, да се заклучи дека постои цела скала од можности за заменување на *-ие* со други наставки со адекватно значење. Некои од овие замени се повеќе успешни, односно во духот на народниот јазик, други помалку, но речиси сите се на место. Прашање е, меѓутоа, дали има потреба од понатамошно потиснување на *-ие* во современиот македонски јазик. По сè изгледа дека повеќето од веќе затврдените примери трајно ќе останат во речникот на македонскиот јазик, а самата наставка *-ие* ќе го задржи својот архаичен и слабопродуктивен карактер.

Наставката *-ѣе* (-аѣе, -еѣе). Слично на варијантните наставки *-ние* (-ание, -ение) и *-ѣие*, добиена е со додавање на *-је* кон глаголската придавка на *-н* (некогашен пасивен партицип од минато време), каде *нј* минале во *њ*. Од друга страна, по пат на апсорпција (метанализа), крајните вокали од основата се сфатиле како дел од наставката *-ѣе*, така што се добиени дериватните наставки *-аѣе*, *-уваѣе* и *-еѣе* со кои вакви именки можат направо да се образуваат (сп. *скокаѣе*, *молеѣе*). Паѓа в очи притоа дека во современиот македонски јазик образувањето на именки од глаголската придавка на *-ѣи* не станува со *-је* туку со разгледаната варијантна наставка *-ие* (в. стр. 528), што е случај и со рускиот и бугарскиот јазик. Другите словенски јазици, кои не ја познаваат споменатата наставка *-ие*, вакви именки образуваат со *-је*, при што во едни од нив завршокот *-ѣи* останува неизменет, а во други настапува палатализација, т. е. *ѣј>ќ* (сп. слов. *petje*, *pitje*, *podjetje*, но схрв. *биѣе*, *ѣиѣе*, *ѣреѣе*; пол. *zdjęcie* 'снимање; снимка', *przejęcie*, *przejscie* 'премин, -ување, преод' и т. н.).

Денес наставката *-ѣе* (-аѣе, -еѣе) е напoлно самостојна наставка со која се образуваат именки од глаголска основа независно од тоа дали даден глагол има или не глаголска придавка на *-н* (сп. на пр.: *веруваѣе*, *кашлаѣе*, *скокаѣе*, *баздеѣе*, *беснеѣе*, *боѣиѣе*, *веселеѣе*, *кикоѣе*, *одеѣе*, *седеѣе* итн.). Така со *-ѣе* (-аѣе, -еѣе) теоретски можат да се образуваат именки од секој несвршен глагол, независно од неговата *ѣреодносѣ* или *неѣреодносѣ*. Наставката *-ѣе* (-аѣе, -еѣе) тука истапува како една од најраспространетите продуктивни наставки воопшто, а именките образувани со неа претставуваат посебна граматичка категорија (т. н. глаголска именка). Инаку за овој тип именки е карактеристично значењето *несвршено дејство* кое во однос на други слични образувања обично истапува во најчист вид, т. е. со минимум апстракција

(сп. на пр.: *борење* : *борба*, *свирење* : *свирка*). Сепак, и тука во низа примери доаѓа до конкретизација на значењето дејство, во широка смисла на зборот, поради што ваквото значење се наречува резултативно⁹⁾.

Распространетоста на примерите од овој вид, односно продуктивноста на *-ње* (*-ање*, *-ење*) е толку голема и очигледна што приведувањето на примери станува излишно. Сепак, за илустрација ќе приведеме некои од нив, толку повеќе што покрај основното значење честопати се развиени различни видови конкретизација. Во поглед на двете варијанти на *-ње* (*-ање* и *-ење*), треба да се одбележи дека првата (*-ање*) е застапена кај глаголите од *a*-група, а втората *-ење* кај оние од *e*- и *i*-група. На пример:

викање, іледање, давање, добивање, додавање, иірање, карање, кашлање, ілаќање, разбирање, раздавање, собирање, ітирање, ітројање; или: беіување, учииелување, чиракување; верување, кажувание, минување, ракување; іибнување, іоліінување, леінување, мавнување, іагнување, іірінување; доверување, довечерување, забележување, завршување, заіінување, загремување, налуіување, наііруување, објавување, одржување, оділедување, оііііранување, ііреживување, ііпераскажување, размислување, расфрлување, скарување, сіоредување, уілашување, уіікојување итн.; или: берење, іреене, јадење, лажење, миење, іасење, іерење, сііење; или: баење (: се бави), белење; белеење, беснеење; борење, веселење, іалење, делење, кадење, лііавење, молчење, іосіење, рабоіење, седење, ііріење, учење, фалење, шейііење итн.

За еден дел од примерите на *-ување*, „во значењето на кои се фиксира одреден момент во редот на повторливоста“¹⁰⁾, е карактеристично дека, покрај примерите на *-ние*, служат за пополнување на глаголски именки од свршени глаголи (сп. „Од *ііаксуење* куќа не се расипува“). Од друга страна, како што одбележивме, запазувајќи го основното значење (дејство), извесни примери придобиле и секундарно значење, т. е. кај нив настапила конкретизација на значењето дејство во поим, чин, предмет и сл., кои всушност претставуваат резултат на глаголското дејство. Таков е случајот, на пример, со следниве образувања: *барање* ‘1. дејство; 2. схрв. захтев; 3. побарувачка; 4. дијал. мешање’, *гржење* ‘1. дејство; 2. поведение, однесување’, *жалење* ‘1. тагување; 2. сожалување’, *женење* ‘1. дејство; 2. женидба, женачка’ („... ексик да е такво *женење*“. МЦ, СБНУ), *имање* ‘1. состојба; опозитум од немање; 2. имот; 3. добиток („Со здравје му рекол на коњот, на волот. . . и на друзи многу, многу *имања*“. МЦ, СБНУ), *јадење* ‘1. дејство; 2. она што се јаде, јадало’, *ловење* ‘1. дејство; 2. лов („Тој е сега в гори на *ловење*“. БМ), *мислење* ‘1. размислување (дејство); 2. убедување, уверение; 3. поглед, гледиште; 4. суд,

⁹⁾ А. Белић, О грађењу глаголских именица на *-ње* и *-ће*, Наш Језик, год. I, стр. 265.

¹⁰⁾ Б. Конески, Граматика на македонскиот литературен јазик, стр. 284.

оцена; 5. грижа, старање', *носење* '1. дејство; 2. облекло' („Сака ете *јадење*, сака *ишење*, *носење*“. СП, КЖ), *одење* '1. дејство; 2. заминување; 3. од, начин на одење', *орање* '1. дејство; 2. орана земја, ораница', *ишење* '1. дејство; 2. пијало, пијачка; 3. арх. пушење', *иошење* '1. пуштање пот; 2. замаглување (на прозорци); 3. фиг. мачење, тежок труд', *ирашање* '1. дејство; 2. рус. вопрос (ми постави *ирашање*); 3. проблем (национално *ирашање*); 4. околноост, *сакање* '1. дејство, односно состојба; 2. арх. волја („... да го кандисат да се предаат на царското *сакање*...“ СБНУ); 3. дијал. љубов', *сирење* '1. дејство (потсирување на млеко); 2. млечен производ', *сомневање* '1. состојба; 2. сомнение („Вашингтон пост изразува *сомневање* во ставот на САД...“ НМ); или: *бакнување* '1. бацување; 2. бакнеж, бацувка'.

Кај извесен број вакви образувања апстрактната нијанса превладува над значењето дејство, што се гледа и од фактот дека во другите јазници им одговараат примери кои претставуваат апстрактни именки, изразени со адекватни наставки или завршоци за вакви образувања. Таков е случајот, на пример, со именките од типот *доаѓање* и *иоаѓање* (сл. *схрв. долазак* и *одлозак*, рус. *приход* или *приезд* и *отъезд*, герм. *Ankunft* и *Abfahrt*), *доживување* 'схрв. *доживљај*', *ослободување*, *убедување* и сл. Од друга страна, за особеност на именките на *-ње*, во однос на други слични образувања, може да се земе тоа што многу од нив имаат множинска форма, на пример: *барања*, *движења*, *ирашања*; *верувања*, *забележувања*, *наштрујувања*, *ижеживувања*, *раскажувања* итн.

Наставката *-ок* > *-ък*

Во современиот македонски јазик со оваа наставка се образуваат именки од именски и придавски основи, бројни придавки, синтагми и глаголски основи. Дејство или апстрактен поим од нив означуваат оние што се изведени од глаголска основа, кои се тука предмет на разгледување. Познато е дека *-ък* првобитно се придавала на некогашните основи на *-теу* и *-ту* што минале во супин, односно глаголска придавка на *-иј*, но отпосле се проширила на секоја глаголска основа. Слично на други вакви образувања, значењето дејство (*nomen actionis*), односно извршено дејство (*nomen acti*), често е придружено од конкретизација или истапува како конкретизација. Врската со основното значење кај одделни вакви примери е сè уште запазена, а кај други напoлно изгубена. За разлика од старословенскиот јазик, каде примерите од овој вид се изведени главно од префиксирани глаголи, современиот македонски јазик познава образувања и од непрефиксирани глаголи, само што првите сепак далеку превладуваат над последниве. Меѓу образувањата од првиот и вториот тип спаѓаат, на пример, следниве именки:

говршок '1. довршување, крај; 2. дијал. сосипувачка', *годавок* (Б, ГД) 'додаток', *докажок* (Б, ГД) 'крај на говорењето', *заврзок* '1. заврзување на бостан и сл.; 3. време на заврзувањето; 3. в. врзулец; 4. дијал. плод', *задевок* дијал. 'заграб, преграб', *замерок*, *заорок* '1. заорувачка; 2. први бразди', дијал. *зафайшок* '1. заплетување на чорапи; 2. она што е заплетено', *зафайшок* (ретко) в. почеток, *исџрашок* дијал. 'испраќање', *насишок* в. наситка, *наџрабок* в. заграб, *џоврашок* (Б, ГД), *џојажок* '1. појадување; 2. јадењето при појадување', *џоминок* '1. в. помин; 2. живеачка', *џојасок* (Б, ГД) 'пасење' („... ги водеше коњите на *џојасок*“), *џојрегок* и *џојрејка*, *џоседок* 'седенка', *џрошејок* (дијал.) в. прошетка, *свршок* (ретко) в. завршок и др., спрема кои се образувани и примери од типот *наџредок*, покрај *наџредие*, *-џа*, *видок* в. видовиште, *џрошок* (но сп. и схрв. *џрошак*), *честџишок* 'посета сврзана со честитање', или: *зашарок* '1. в. шарка; 2. мотив на шарка'; *џавџок* дијал. в. цвет, цут.

Речиси наполно изолирано од приведените и слични примери стојат именки чијашто основа претставува коренско образување. Таков е случајот главно со следниве именки: *блесок*, *вресок*, *врисок*, *кресок*, *џисок*, *џлесок*, *џлисок* (ретко, поет.) в. плискање („... кој не слушаше ништо од вревата и од *џлисокој* на водата“. ГП, ДС), *џрасок*, *сџисок* („... го сети *сџисокој* на неговата рака во својата“. СД, ВП), *џласок* („... за образувањето на три слога е потребен нормално поголем издишен *џласок*“. БК, Г), *џресок*, — аналогно на кои е образувано и *баџок* 'баџувка, бакнеж'.

Ако приведените примери се споредат со соодветните именки од старорускиот, современиот руски или полски јазик, лесно се забележува дека им одговараат коренски образувања. Ова секако ни дава право да заклучиме дека во македонскиот и соседните словенски јазици (буг. *-џк*, схрв. *-ак*, слов. *-ек*) оваа наставка во посочените примери е секундарна, т. е. веројатно настанала со вметнување на *-о-* односно буг. *-џ-*, схрв. *-а-*, слов. *-е-*. Во прилог на едно вакво објаснување на *-ок* кај приведените примери, изгледа, зборува и тоа што повеќето претставуваат еден вид ономаатопејски образувања, така што за нив е типично значењето извршено дејство (*потен асџ*). Од оваа причина упатувањето кај некои вакви примери во Речникот на образувањата со *-оџ* или *-ње* (сп. „*вресок* в. *вреској*“ „*џлесок* ретко, поет. в. плискање“) не претставува најдобро решение. Од друга страна, изгледа, само гласовно совпаѓување имаме во дијал. *ручок* за *ручек*.

Карактеристично за посочената група примери е дека имаат ограничена распространетост. Нови вакви примери речиси не се образуваат, што значи дека *-ок* тука истапува како слабопродуктивна наставка. Наполно подруг е случајот со првиот тип именки (од глаголска основа или глаголска придавка). Нивниот број е не само далеку поголем туку

при потреба можат да се образуваат и нови примери. Значењето дејство односно извршено дејство тука е најчесто запазено, само што во низа примери е извршена и конкретизација во апстрактен или конкретен поим, односно во предмет или лице. Продуктивноста на *-ок* тука се гледа, меѓу другото, во тоа што во литературниот јазик се затврдени и низа примери кои претставуваат новообразувања или приспособување кон вакви примери претежно од српскохрватскиот и значително поретко од бугарскиот, односно рускиот јазик. Меѓу ваквите образувања спаѓаат, на пример, следниве именки:

виџајок (за буг. односно рус. *впечатление*), *заклучок*, *исклучок*; или: *завршок* (апстр. и конкр. значење), *свршок* (ретко) в. *завршок*, *џрекришок* (за схрв. *џрекришај*), *џронајдок* (схрв. *џроналазак*), *расудок* (буг. *разсџџк*, рус. *рассуок*), *џреграсудок*, *недосџајок*, *џојодок* (: схрв. *џојодак*), *ујаок*: или *догајок*, *загајок* в. *задача*, *завршејок* (ретко) в. *крај*, *нагомесјок*, *издајок* (: схрв. *издајак*), *осџајок*, *џодајок*, *џридајок*, *развијок*, *зачејок* '1. почеток; 2. ембрион', *начејок* в. *наченка*, *џочејок*; или *џубијок* (:схрв. *џубијак*), *ојоравок* (: схрв. *ојоравак*); или: *ујаок*, *ујирошок* (: схрв. *ујирошак*), *учинок* (*работа по учинок*); или: *изосџанок* (: схрв. *изосџанак*), *насџанок* (схрв. *џосџанак*), *ојсџанок* (: схрв. *ојсџанак*), *сосџанок*; или: *одблесок*, *џроблесок*, *најшисок*, *џришисок*; или *џоднесок* (: схрв. *џоднесак*) и др.

Во извесен број примери значењето дејство, односно извршено дејство, минало на предметот, лицето или местото сврзано со такво дејство. И тука меѓу ваквите именки има стари и понови образувања, при што извесни примери претставуваат заемки од соседните словенски јазици, приспособени кон нивниот македонски гласеж.

На пример:

зајредок (Б, ГД) 'дрвеното колце на дното од вретеното', *закол* дијал. 'местото на гркланот каде што се става ножот при колење', *избирок* 'она што останало при избирање; шкарт', *изблувок* (дијал.), *изварок* = изварка, *изјаловок*, *измејок*, *износок* 'малечко деформирано јајце', *исцедок*, *мајок* '1. матеж, матежина; 2. сматок', *наврзок* в. *наврзалка*, дијал. *најлејок* или *најлијок* (, . . ја меркаше бујната коса, расплетувајќи ги *најлијоциџе*". ЦМ, Л) 'плетенка, -ица', *нарасјок*, *најребок*, *ојинок*, *ојијаок*, *џабирок*, *џодарок*, *џодварок*, *џодјаок* или *џодручок* в. *појаок*, *џојлејок* (дијал.) в. *плетенка*, -ица, *џоследок*, *џосџилок*, *џошурок* (Мариовско) 'вид јанија', *џреврзок* 'украш на главата; наставка за ракав', *џрошарок* 'грозд со понекое зрело зрно', дијал. *раздавок* 'јадење што служи при раздавање на задушница', *свијок* или *свиок*, *смајок*, *целивок* 'пари што невестата ги добива при целивање рака', *ујарок*

или *yipapka*, како и примерите *добийок* 'жива стока', *завийок* (Б, ГД), *јайок* или дијал. *вџйок* 'конецот што се ткае во основата'.

Понови образувања или приспособувања кон соодветни именки, предимно од српскохрватскиот јазик, претставуваат, на пример, следниве творби:

зародок (: схрв. *заметџак* 'ембрион'), *извадок*, *извлечок* (фрагмент), *изрезок*, *израсџок*, *исечок*, *ојсечок*, *ојризок* (: схрв. *ојризак*), *лејок* (: схрв. *лејџак*), *ојушок* (: схрв. *ојуџак*), *ојџечџок* (буг. *отпечатџк*, рус. *отпечаток*), *џриклучок* (: схрв. *џриклџучак*, сп. „ќе отпочне монтирање на *џриклучок* на автоматската централа“. НМ), *слејџок* в. *слепок* (: схрв. *слејџак*), *свијок* (: схрв. *свијџак*) в. *свивка*, *сџисок*, *данок* и др.

Лице сврзано со глаголското дејство: *городок* (дијал.) 'последно родено дете', *исџресок*, *збијок* 'набиен човек', *џечок*, *сџечок* или *ујечок* 'спечено суштество'.

Кај последниве именки глаголското дејство во голема мера преминува во својство карактеристично за дадено лице, и тоа со елементи на експресивност. Покрај приведените образувања, но без секаква експресивност, ваму спаѓа и литературната за, емка *сведок* која се надоврзува на стсл. *сџвџдокъ*, покрај *сџвџџџџель*.

Од сето изнесено за примерите на *-ок* со апстрактно и конкретизирано значење, во широка смисла на зборот, излегува дека *-ок* истапува како распространета и продуктивна наставка пред сè кај именки образувани од префиксирани глаголи (тип. *џронајдок*). Ова секако не значи дека другите образувања се ретки или необични за современиот македонски јазик, туку само тоа дека *-ок* како најпродуктивна истапува имено кај споменатите образувања. Во однос на другите наставки со вакво значење, *-ок* најблиску стои до наставките *-ка* и *-ње*. Дублетните форми со овие две наставки или упатувањето на *-ка* сепак не преставува честа појава. За примерите со напоредна употреба или заменување со наставката *-ка* (в. стр. 542).

Наставката *-ка* (<псл. *-џка* или *-џка*)

Со поголема или помала распространетост претставува општо-словенска наставка. Како мошне распространета истапува уште во старословенскиот јазик, а уште почеста е во современиот јазик, бидејќи покрај старите значења, кои се главно запазени, придобила и некои нови. За понова особеност кај неа треба секако да се земе и тоа дека е застапена во повеќе сложени наставки (сп. *-алка*, *-анка* *-арка*, *-ачка*, *-инка*, *-ичка*, *-ушка*). Денес со неа се образуваат именки од именска, придавска и глаголска основа, како и од одделни синтагми. Тука се задржуваме на оние што се образувани од глаголска основа.

Именките образувани на овој начин спаѓаат меѓу најчестите образувања со оваа наставка воопшто. Основно при нив е значењето дејство (*nomen actionis*) или извршено дејство (*nomen acti*). Овие две основни значења кај примерите на *-ка* не зависат секогаш од тоа дали глаголот од кој е образувана именката е не префигиран или префигиран туку само од глаголскиот вид (несвршен или свршен), бидејќи несвршени глаголи имаме непрефиксирани и префиксирани (сп. се *ипресева*), а свршени исто така префиксирани и непрефиксирани (*опрости*, *враќа*). Од овие причини делењето на ваквите именки на не префигирани — со значењето несвршено дејство и префигирани — со значењето свршено дејство, како што тоа за полскиот јазик го прави проф. *Дорошевски*¹¹, за повеќето современи словенски јазици нема практично значење.

Слично на примери со други вакви наставки, значењето дејство (несвршено или свршено) во низа примери се конкретизирало, во широка смисла на зборот. Воопшто во однос на именките со наставката *-ње (-ие)*, за примерите на *-ка* е карактеристично дека имаат послабо изразена глаголноста. Сепак и тука не се ретки случаите кога, покрај поновото, т. е. конкретизираното значење, се пази и старото, основното значење, на пример: *лоштина* '1. гозба, гоштавање; 2. она со што се гоштава', *бацувка* '1. бакнување, бацување; 2. бакнеж' и др. Конкретизацијата на основното значење (дејство или извршено дејство) кај низа примери е веќе наполно извршена, а кај некои сè уште претставува процес. Фактот дека во Речникот основното значење кај ваквите примери сосем ретко се одбележува, мислам, се објаснува со тоа што конкретизацијата на значењето во голема мера го потиснало основното. Од друга страна, паѓа в очи дека обележувањето дејство или резултат на глаголското дејство кај примерите на *-ка* е особено распространето во полскиот јазик, додека во јужнословенските јазици истата функција почесто ја имаат наставките *-ње, -ба, -еж* и др.

Во поглед на образувањето, примерите на *-ка* тука можат да се поделат на две групи: а) именки на *-ка* образувани непосредно од глаголска основа и б) именки на *-ка* образувани од глаголската придавка на *-и* или *-иј*. Двеете групи именки во однос на значењето обично не се разликуваат меѓу себе, т. е. и за едните и за другите е карактеристично значењето дејство, односно извршено дејство, кое од своја страна, слично на други вакви образувања, најчесто е придружено од конкретизација. Од друга страна, за одбележување е, освен тоа, дека секундарното, односно отпослежното значење (т. е. конкретизацијата) во поголем број примери превладува или наполно го потиснало основното значење. Во современиот македонски јазик спомнатите две групи примери ја имаат следнава застапеност и особености.

а) Именки на *-ка* образувани непосредно од глаголска основа. Образувањето на ваквите примери станува

¹¹) Monografie słowotwórcze, PF, t. 13, str. 64—65.

од префиксирани и непрефиксирани глаголи, само што примерите образувани од првите (префиксирани) далеку превладуваат над оние што се образувани од вториот тип глаголи (непрефиксирани). Зависно од тоа дали значењето дејство, односно извршено дејство, сè уште се пази или е веќе наполно изгубено (кај извесни примери можело и да изостане), именките од овој вид можеме да ги поделиме на две подгрупи: а₁) примери каде значењето дејство или извршено дејство е, повеќе или помалку, запазено и а₂) примери во кои значењето дејство или извршено дејство главно отсуствува:

а) Примери во кои првобитното значење дејство или извршено дејство сè уште не е наполно избледено. За именките од овој тип е карактеристично дека покрај значењето дејство, односно извршено дејство, често обележуваат и конкретни поими или предмети, на пример:

бацувка 'бацување или бакнување; 2. бакнеж', *венчавка* 'венчање, свадба', *тошџавка*, *гремка* 'дремеж, дремуцкање', *милувка* 'милување', *џлачка* (разг.) в. плачење („и тогаш пак имаше *џлачки*, дома“; или во изразот: од *џрачка џлачка* станува), *џлачка* '1. пљачкање, грабеж, разбојништво; 2. плен', *свирка* '1. свирење (Свадба без *свирка* не бидува); 2. направа за свирење', *шџошка* '1. шпотање; 2. прекар; или: *врашка*, *џрошка* (сп. моли за *џрошка*), но *Прочка* (празник);

или: *задршка* 'задржување, застој', *издршка* '1. издржување; 2. трошкови сврзани со издржувањето', *џодришка*, *закуска* '1. закусување; 2. јадењето при закусување', *засџанка* („... под услов да нема *засџанка* меѓу двата збора...“ БК, Г), *извџка* („... ја натера да ги почувствува болните *извџки* на песната“. СД, ВП), *најаска* („... и од риба *најаска* нема — колку да јадеш риба, па си гладен“. ТЕ, СБНУ), *набавка* '1. набавување; 2. набавен предмет', *осџавка* '1. напуштање на работното место; 2. писмена изјава за напуштање на работното место', *џоџравка*, *џреџравка* 'преправање, преиначување', *џрикривка*, *џриџурка* („И долго остава да го прекажуваат случајот со *џриџурки* и *оџиџурки*“. ЈЛ, П), *џрозевка* 'прозевање, зев', *џрозивка* (ретко) в. прозив, *расџавка* в. разделба, *џоџреџка* и *џоџредок*, *џочџка* и *џочџинка*, -ок, *парачка*, *џреџравка*, *џреџирка*, *џрошеџка* или дијал. *рашеџка*.

б) Примери во кои значењето дејство, односно извршено дејство, е денес избледено или наполно изгубено. Во случајов, значи, настапила конкретизација на основното значење во апстрактен, апстрактно-конкретен или конкретен поим. Меѓу ваквите именки спаѓаат, на пример, следниве образувања:

б₁) Апстрактни или апстрактно-конкретни поими: *врашка*, *џаџка* или *џачка* '1. прикаска; 2. гатанка,

загатка', *ллейка*, *грешка*, *клойка*, *йречка* (апстр. и конкр. значење), *случка*, *смейка* (апстр. и конкр. значење), *смешка*, *сйлейка*, *сйанка* в. зафир, пауза, *чесийка* (апстр. и конкр. значење); или *воздишка*, *издишка*, *оддишка* в. оддив, *йредишка*, *йојрешка*, *закачка*; *насмевка*, *насийнка*, *йодмамка* („Марко си загина јунаштината и со хитрост и со *йодмамка* наделвеше другите јунаци, како Гина, Груица и др.“ БМ), *йодришка*, *йојравка*, *йрикаска*, *йорачка* (апстр. и конкр. значење) — непрефиксираниот глагол е изгубен, но веројатна трага од него се пази во нар. творештво (сп. на пр. *Рачај*, *йорачај*, ах, младо либе).

Со ваква нијанса во значењето именките од овој вид се особено чести и типични во литературниот јазик, каде се застапени и следниве образувања, дел од кои претставуваат заемки од бугарскиот, односно рускиот јазик:

добивка, *йридобивка*, *зајайка*, *оѓайка*, (за)белешка, *йрибелешка*, *занимавка*, *издришка* (сп. рус. *издержки*), *исйравка*, *обврска*, *обиколка* (буг. *обиколка*), *ојсйайка* (буг. *отсшџка*), *йосйайка* (буг. *постџпка*), *оценка* (буг. *оценка*), *йреоценка*, *йрејиска* 'размена на писма', *йреценка*, *йридобивка*, *йроверка*, *йресмейка*, *йрејисмейка*, *сйавка*, *йресйавка* (схрв. *йредсйавка*), *йрејйосйавка* (схрв. *йрејйосйавка*), *сйанка* книж. в. зафир, пауза; или: *зарабойка* (рус. *заработок*), *израбойка* (буг. *изработка*), *обрабойка*, *йрерабойка*, *развирабойка*, *сорабойка* (но буг. *сџтрудничество*); или *бомбардировка* (разг. арх.), *командировка* (буг. и рус. *командировка*), *ојсйановка* (буг. и рус. *обстановка*), *йодјојовка*, *йосйановка*, *йракџовка*, *уравниловка*, *формулировка* и сл.

Најголем дел од последните примери претставуваат литературни заемки од бугарскиот, односно рускиот јазик, спрема кои се образувани и именки од типот *обосновка*, *йаковка* (сп. „лошата *йаковка* на производителите“ НМ), *школовка*.

б₂) Конкретни поими, предмети и сл.:

боска или *џица*, *бришка* 'крпа за бришење', *вијка*, *врџешка* или *врџелешка*, *врџушка*, *јојка*, *даровка* 'крпа за дарување', *делујка* в. деланка, *дришка*, *жмирка* 'йришка', *зайка*, *збирка* (сп. и *сйихозбирка*), *каниска* (БМ) 'јадење со кое се кани за на гости', *кијка* (: *кијти*), *лејка*, *мајка* (дијал.) 'маткач кај бутинот', *мивка*, *йлунка*, *йрайка*, *йуйка*, *раска* (< *раси*), *реска* в. реџка, *ронка*, *смуйка* в. сматок, *сйайка*, *йрејка* (клепка), дијал. *џайка* 'вино или ракија што останува на дното од бурето или бочвата', *џрика*, *шарка*, *шйијка*; или: *забрајка* (< *забради*), *зайришка*, *зарешка*, *засечка* в. зарешка, *изварка*, *йребрајка* (поретко) в. забратка, *завивка*, *залаџушка* 'вид играчка', *навивка*, *обвивка*, *йовивка*, *насйавка*, *оѓливка*, *наивка*, *йојивка*, *йојкривка*, *йрекривка*, *нашивка*,

ошшивка, *смивка* в. *помија*, *наметка*, *ѿодвеска*, *ѿодлошка*, *ѿоклошка*, *ѿреклошка* и *ѿреклошница*, *ѿосийка* дијал. и *ѿосийалка* 'кација', *ѿосийилка*, *ѿосирушка*, *ѿошочока* или *дошочка* дијал. 'последна ракија', *ѿпросурка*.

Спрема приведените и слични примери во литературниот јазик се затврдени и следниве образувања: *зайирка*, *исечка* (схрв. *исечак*), *ошсечка*, *одломка* (схрв. *одломак*), *нашшавка*, *ѿридавка* (грам.), *ѿодметка* (: схрв. *ѿодметач*), *сосшавка*, *сосшојка* (: схрв. *сасшојак*) и др.

б) Именки образувани од глаголската придавка на *-н* или *-ш*. Во споредба со разгледаните именки, примерите од овој вид имаат далеку послаба распространетост, и тоа главно оние што се образувани од глаголската придавка на *-н*, додека именките од глаголската придавка на *-ш* се застапени сè на сè со две именки — *бишка* 'бој' и *вишка* 'крај од зелник, пита'. Од друга страна, значењето дејство, односно извршено дејство, тука е сосем ретко запазено. Единствена трага од него се пази главно во именките *наченка*, *ѿоседенка*, *ѿреденка*, *бишка*. Конкретизацијата тука речиси наполно превладува над основното значење, така што ваквите именки обично означуваат конкретен предмет или поим, на пример:

валанка '1. капа направена од сукно; 2. горна облека', *ѿризанка* (дијал.), *деланка*, *ѿисанка* (разг.) в. *тетратка*, *ѿишанка* и *ѿишарка* 'прта, линија', *ѿлуканка* и (почесто) *ѿлуканица*, *ѿреѿашанка* дијал. 'вид тиква', *ѿуканка*, *резанка* 'резен диња, лубеница и сл.', *смешанка*, *ѿришанка* (схрв. *ѿришанка*), *чишанка* (схрв. *чишанка*); *ѿашанка*, *ѿиранка* (схрв. *ѿиранка*; или:

везенка 'вид диња, пиперка со напречни рески', *дробенка* 'парче месо во јадењето', *лушшѿенка* в. *лушшѿка*, *ѿеченка* 'вид тиква', *ѿлетшѿенка* в. *плетеница*, *сшшавенка* в. *става* 2., спрема кои во литературниот јазик се образувани примерите *изведенка*, *крашѿенка*, *ѿрашанка* (сп. *ѿашанки* и *ѿрашанки*).

Во одделни, изолирани примери значењето дејство минало на лицето на кое се врши дејството. Таков е случајот главно со именките *држанка* 'незаконска жена', *служанка* (книж. арх.) в. *слугинка*.

Од изнесеното за именките на *-ка* се гледа дека меѓу нив најголема распространетост имаат оние од типот *нашшѿка*, *ѿѿправка*, *ѿришѿурка* и особено оние што истапуваат со конкретизирано значење — во широка смисла на зборот, дел од кои претставуваат литературни творби или заемки (сп. *засшанка*, *ѿреѿправка*, *огѿаѿка*, *исечка*, *одломка*, *ѿридобивка*, *сорабоѿка* итн.). Наставката *-ка* тука има допирни точки главно со наставките *-ње*, *-ок*, *-алка*. Напоредна употреба се забележува, на пример, кај следниве образувања:

-ок и -ка: *насиџок* в. *наситка*, *џоседок* и *седенка*, *џоџредок* и *џоџреџка*, *џрошеџок* и *џрошеџка*, *начеџок* в. *наченка*, *добџиџок* (разг. арх.) и *добџивка*, *добџив*, *изварок* (дијал.) и *изварка*, *свиџиџок* в. *свиџка*, *уџарок* и *уџарка*; -ка и -алка: *џорачка* и дијал. *џорачуалка*, *џосџика* (дијал.) и *џосџијалка*; -ка и -иџа: *конкр. џлеџенка* и *џлеџениџа*, *џреклоџка* и *џреклоџниџа* (сп. и *беџанка* и *беџаниџа*).

Н а с т а в к и т е -а л о и -и л о

Претставуваат деривати на наставката -ло кои се добиени на тој начин што вокалот на кој свршуваат глаголските основи (-а и -и) по пат на апсорпција (метанализа) се сфатил како дел од наставката -ло. Така, од примери како што се *џраба* + -ло > *џрабало*, *коџи* + -ло > *коџило* -ало и -ило се изделе како одделни наставки со кои се образуваат именки и од други основи (сп. *врџало*, *џаџало*, *џенало* итн.), додека со -ило ваквите примери се изведуваат предимно од глаголите на и-група (*бесило*, *венџило*, *џенило*, *џоџкрај џенало*). Освен -ало и -ило, познат е и дериватот -ело кој, за разлика од првите два, е застапен сосем ретко, главно во примерите *видело* '1. светлост; 2. фиг.; 3. очен вид („... ич малку по двесте лири од село зеде, господ *виделоџо* да му го земе“; СП, ТП); 4. дијал. *гас*, *петролеј*', *седело*, покрај *седало*.

Дериватите -ало и -ило тука, значи, ја заменуваат наставката -ло, кое меѓу нив довело и до извесна диференцијација во употребата, што е случај и при други наставки. Самите наставки -ало и -ило, меѓутоа, се разликуваат меѓу себе главно во тоа што кај одделни значења е почеста -ало, при други— -ило. Кај извесен број примери притоа се забележува колебање односно напоредност во употребата, за кое најдобра илустрација даваат народните говори. Таков е случајот, на пример, со именките: *бесало* и *бесило*, *џенало* и *џенило*, *маџало* и *маџило*, *свеџило* и *свеџило* и др. Макар што меѓу нив не е извршена диференцијација од овој вид или сл., сепак, се забележува дека во најголем број примери, и тоа кај сите значења, не е можно произволно заменување, што значи дека имаат главно затврдена употреба. Во современиот јазик овие две наставки истапуваат со следниве значења: а) н а п р а в а или п р е д м е т со кој с врџи глаголското дејство, б) в р џ и т е л на глаголското дејство, в) д е ј с т в о или п р е д м е т на дејството и г) м е с т о каде што се врџи глаголското дејство.

Оставајќи го настрана теоретското прашање кое од приведените значења е основно¹²⁾, за кое постојат различни мислења, тука се ограничуваме на разгледувањето на значењето дејство, односно а п с т р а к т е н п о и м или п р е д м е т на глаголското дејство. Именките од овој вид се образуваат од несвршени глаголи, така што -ало и -ило во поглед на значењето стојат мошне блиску до именките со наставката -ње, макар што и оддалеку ја немаат нивната распространетост. Слично

¹²⁾ J. W. Do r o s z e w s k i, Monografje słowotwórcze, PF, t. 14, стр. 45 — 48.

на именките со веќе разгледаните наставки, за примерите на *-ало* и *-ило* е исто така карактеристично дека значењето дејство минува во апстрактен поим или пак се конкретизира во предмет со кој се врши глаголското дејство или нешто поретко во место каде што станува дејството (сп. разг. *куйувало* '1. купувачка; 2. она со што се купува, т. е. пари'; *кошило* '1. котење; 2. место каде што се котат животни). Понатамошен стадиум во изделувањето, односно осамостојувањето на второво значење претставува прекинување на врската со првото (т. е. со значењето дејство).

Во случајов не смее, меѓутоа, да се одмине фактот дека значењето предмет со кој се врши глаголското дејство има допирни точки со значењето на права (nomen instrumenti) и дека во доста примери овие значења слабо се разликуваат меѓу себе, така што значењето предмет можело во одделни примери да се развие и затврди преку значењето на права. Од друга страна, забележливо е исто така дека во примери кои покрај дејство означуваат и предмет на глаголското дејство е чест случајот да превладува второто значење, кое очигледно го потиснува првото (основното). Во современиот јазик меѓу образувањата со значењето дејство, дејство и предмет на дејството, односно поим или предмет, спаѓаат, на пример, следниве именки:

-ало: *вршало* '1. дијал. вршење; 2. место в река каде што се става кош за фаќање риба', *ирабало* нар. '1. грабење, пљачкање; 2. грабеж, пљачка', *женало* нар. 'женење, женачка' („*Женалото* е уште кај нас така“. ИС, ВЛ), *жнијало* 'жниеење, жнеење' („... да се ослободат од полската работа, отпрвин од *жнијалото*, а потоа од *вршалото*“. ИС, ВЛ), *јадало* или вулг. *кркало*, *лајало* '1. јадење (дејство); 2. она што е за јадење', *куйувало* '1. купувачка; 2. она со кое се купува (т. е. пари), *носало* 'алишта' („После овде со шиењето дојдуваше до *јадало*, *носало*, кои тешко се најдуваа за пари“. ИС, ВЛ), *обувало* 'она што служи за обување' (чорапи, крпи, чевли), *објало* или мн. *објала* 'завивки, навои на нозете кога се обуени во опинци', *йерало* '1. она што се пере; 2. в. пералиште', *пијало* 'пијачка, пијалок', *йомајало* '1. помагање („Не само со тепање аги, ами и со друго *йомајало*“. СП, ТП); 2. дополнителен учебник; 3. на права за подобра обука или настава', *раѓало* '1. раѓање; 2. она што се родило', *шејало* дијал. 'шетање („Од неа не барај ни *йерало*, ни *йредало*, ни *носало*, кажи ѝ само *сијјало*, *јадало* и *шејало*“. Б. Видоески, За образувањата на *-иво* и *-ило*. МЈ, год. IV, стр. 6—7).

Освен кај некои од приведените примери, полна конкретизација на глаголското дејство во поим или предмет настапила кај именките: *сеќавало*, *шекнувало*, *умирало*; или: *везало*, *вишало* (Гевгелиско, Т) 'грозд', *йлејало*, *фрфало* дијал. 'вид детска играчка' и др.

-ило: *бесило* 'бесење, бесилка' (сп. „Тебе те носат на *венчило*, а пак мене на *бесило*“, нар. песна), *бунило* 'бладање' („... трескаво гракање по беспатицата на несвеста и *бунилошо*“. ЈБ, ЛП), *венчило* или *венчало* '1. венчање, венчавка, брак; 2. дел од покривот', *женило* или *женало* 'женење, женачка', *јајнило* '1. јагнење; 2. време, на јагнење', *квачило* дијал. '1. квачење; 2. пилиња од една квачка, т. е. истовремено исквачени' („... оти се тепаа вражињата така до раскрвавување и уште бидејќи и од едно *квачило*“. СП, КЖ), *кошило* '1. нар. котење; 2. сој, раса; 3. место каде што се котат глупци, змии, зајаци и др. животни', *кучило* презр. 'котило' („... дека онаа „орјатка“ ќе окучи некое *кучило* на свет и...“ СП, КЖ), *мажило* в. мажало, *јајшило* '1. страдање, мака; 2. в. паталец' („Не прашај старо (*сијарило*), прашај *јајшило*“, нар. пог.), *јишило* '1. пилиња што се истовремено испилени од дадена квачка; 2. Фиг. сој, род, раса', *јрасило* '1. прасење; 2. прасиња од едно прасило; 3. фиг. род, раса', *шешило* и *шеило* 'страдање, мака'.

Кај еден дел од овие образувања исто така настапила полна конкретизација, односно одделување од значењето дејство. Таков е случајот, на пример, со именките: *мажило*, *мерило* лит., *јајшило*, *шешило* („... да се ослободи од амалското *шешило*“. ЈЛ, П); или: *вешило* дијал 'низа од 20 до 30 кочани пченка', *вршило* дијал. 'вид детска игра', *јаврило* дијал. 'предмет или лице кое служи за гаврење (подбивање)', *јушило* разг. 'тутун', *сошило* '1. солена вода во која се чува сирење и др.; 2. место каде што добитокот лиже сол'.

Споредени со именките на *-ње* или *-ба*, *-еж* и сл., образувањата на *-ало*, *-ило* со ова значење се, општо земено, значително послабо распространети. Од друга страна, за нив е исто така карактеристично дека се застапени предимно во народното творештво, народните говори и нешто послабо во разговорниот јазик (сп. примери од типот *женило* — машко *јајшило*; или: „Стара мајко, *сијарило* немала, Ни *сијарило* ни пак *умирало*“, нар. песна). Во случајов одбележување бара фактот дека *-ало* и *-ило* истапуваат и со други значења кои се притоа пораспространети и потипични за нив. Ова се секако главните причини што образувањата од овој вид, како во однос на другите значења на *-ало*, *-ило* така и во однос на другите наставки со вакво значење, во литературниот јазик имаат доста ограничена распространетост, при што нови образувања обично изостануваат. Само така може да се објасни фактот дека многу вакви образувања не нашле место во Речникот или пак се означени со арх. или дијал.

Наставките *-алка* и *-илка*. Во ограничен број примери, предимно дијалектизми, кон *-ало* и *-ило* се додава наставката *-ка*, со која во случајов се засилува значењето дејство. Тука спаѓаат, на пример, следниве образувања:

венчувалка (Делчевско) ‘венчавка’, *ѿбалка* дијал. ‘гибање, ги-бачка’, *ѿаѿилка* дијал. ‘патило’, *заѿлашуалка* дијал. ‘заплашувачка’, *ѿорачуалка* дијал. ‘порачка’ („... та го пуштил на панаир, ама со големи *ѿорачуалки* и *заѿлашуалки*“. МЦ, СБНУ); или *ѿорчилка* дијал. ‘горчило, горчина’.

Н а с т а в к а т а -от < -отъ и -ѿтъ

Од некогашните четири варијанти на оваа наставка „-*eto*, -*oto*, -*ѿto* и -*ѿto*“¹³⁾ современите словенски јазици обично задржале една од нив. Македонскиот јазик во случајов ја има наставката -*oѿ* (< -*oѿъ* и *ѿѿѿ*), која се проширила и за сметка на -*eѿ* (< -*eѿъ* и -*ѿѿѿ*), така што единствена трага од последнава се согледува во именката *ѿреѿеѿ*. Именките на -*oѿ* се изведуваат од основи кои претставуваат предимно корени што означуваат подражавање на природни звуци. Основно кај ваквите именки се јавува значењето дејство (*nomen actionis*). Во однос на други слични именки, образувањата на -*oѿ* обично истакнуваат извесно повторување на дејството, што во случајов доведува до поголем интензитет при него, на пример: *врискоѿ* : *врисок*, *ѿискоѿ* : *ѿисок* итн.

Во македонскиот јазик, како и во другите словенски јазици, именките од овој вид немаат некоја голема распространетост. Ова се должи главно на фактот дека основите од кои се образуваат ваквите именки претставуваат корени што обележуваат подражавање на природни звуци. Бидејќи нивниот број во јазикот е главно ограничен, образувањето на нови примери, се разбира, станува сосем ретко. Меѓу именките од овој вид можат да се приведат, на пример, следниве образувања:

блекоѿ ‘блека, блекање на овци’, *блескоѿ* ‘блескотење, блесок, сјај’, *блскоѿ* в. блескот, *болскоѿ*, *викоѿ* ‘вик, викање’, *врескоѿ* ‘врисок, пискот, лелек’, *врискоѿ* (дијал.) в. врескот, *лoмoѿ* в. ломот, *ѿракоѿ* ‘гракање’, *ѿроѿ* в. гргор, *ѿрмоѿ* в. грмеж, *ѿрохоѿ* (книж.) ‘1. в. трескот; 2. гласно, силно смеење’, *екоѿ* ‘ек, одек’ („... тоа бучење можеби прилегаше повеќе само на *екоѿ* од сунене...“. ДС, ОС), *ѿдринѿоѿ* ‘ѿдринготење, свек’, *свекоѿ* ‘свек’, *кикоѿ* ‘кикотетење’, *клокоѿ* ‘клокотетење’, *клоѿоѿ* ‘клопотетење’, *крикоѿ* („... со празни очи и полна уста *крикоѿ*...“. СЈ, ЛК), *лиѿоѿ* ‘лишање, плачење’ („... не можам... извика низ сподавен *лиѿоѿ*...“. ЈБ, ЛП), *лoмoѿ* ‘ломотење’, *молскоѿ* ‘блескот, секање на молња’, *ѿискоѿ* ‘пискање, врисок’ („*Пискоѿи* се слушаа од Галичнич во Река“. ГП, С), *ѿискоѿ* (поет.) в. плискање, *ѿлускоѿ* ‘тресок, тропот, тропање’ („Што е *ѿлускоѿ* во гора зелена...“. БМ), *ѿраскоѿ* дијал. ‘трескот’, *ѿрѿоѿ* ‘прпотење, прпорење’, *ѿрскоѿ* в. прскање („... последниот *кикоѿ* на машинките се рас-

¹³⁾ W. V o n d r á k, Vergleichende slavische Grammatik, стр. 584, 585.

прсна во силен *йрскои*. . . “СЈ, ДМ), *йукои* („ . . . во *йукоиои* на битката. . . “ДС, ОС), *’рскои* („Рупнаа тапаните в жабарските дворови, се разиграа сватоите, тука така, *’рскои* и *йукои* одело во куката на жабарот“ МЦ, СБНУ), *шйоиои* ‘шум од тешки чекори’ в. тупот, *йрескои*, *йройои* ‘1. тресок, тропане на кола и сл.; 2. топот’, *шуйои* ‘тупотење на нозе’, *цвркои* ‘цврхотење, цврчење на птици’, *иркои* („Веќе појасно допираат и гласови од реката, смеа, *иркои*“ ЈБ, ЛФ), *чкрбои* ‘чкрботење’ („ . . . се слушаше само мињорниот *шейои* на радиото, а потоа женски *йисок* и *чкрбои* на чекори по скалите“ ДС, ОС), *шейои*, *шумои* ‘шумотење’, *шушкои* („ . . . и од неговиот глас, грлен, наLEAN како *шушкои* на набабрен глас. . . “ ЦМ, Л).

Кон образувањата од овој вид изгледа се однесуваат и именките *скокои* и *соиои* ‘голем извор’ (конкретизација на глаголското дејство), при што втората е запазена само како *н а з и в* за место. Од друга страна, од образувања со ваква основа *-ои* минала и на примери со други основи од типот *мрсои* ‘мрсотија’, *йроскои* и сл. или пак има друго потекло (сп. *живои*).

Како заклучок за образувањата на *-ои* треба да се одбележи дека, иако истапуваат со ограничена распространетост, имаат доста честа употреба во јазикот, при што не се ретки и во уметничката литература, кое секако се објаснува со нивната образност и посебна нијанса на значењето дејство. При обид за превод, ваквите именки обично се предаваат со наставките *-ок*, *-ње*, сосем ретко *-еж* или пак со бессуфиксно образување.

Н а с т а в к а т а < -џтво

Освен во примери со именска и придавска основа, оваа наставка е застапена и во извесен број образувања изведени од глаголска основа, кои истапуваат со значењето дејство, односно апстрактен поим. Со оглед на тоа дека примери од овој вид се среќаваат и во старословенски текстови (сп. на пр.: *bęgstvo, dějstvo, ubijęstvo*), може да се извади заклучок дека ова значење кај именките на *-џтво* е старо. Во Речникот на современиот македонски јазик ваквите образувања се застапени главно со следниве примери (кои се изведени направо од глаголската основа или од глаголската придавка на *-н* или *-иј*):

бејџтво, водџтво (сп. и *книоводџтво, йроизводџтво, раководџтво, сметководџтво*), *јосјодџтво, дејџтво* (*бездејџтво, воздејџтво, злодејџтво, йрошйедејџтво, содејџтво*), *наследџтво* ‘наследие’, *йосредџтво, раџројџтво, йреусјројџтво, усјројџтво* (: буг. одн. рус. *раџројџтво, усјројџтво*), *родџтво* ‘1. роднински врски, в. роднинство; 2. в. сродство’, *ројдејџтво* цркв. (*Ројдејџтво* Христово), *убиџтво* (*самоубиџтво* и др.), *уйајџтво* (: схрв. *уйуйџтво*), *учеџтво* (*неучеџтво, соучеџтво*); или: *йвореиџтво, чувџтво* (*самочув-*

сѣво, ѿреѣчувсѣво, сочувсѣво) — глаголот од кој е изведена се пази во рус. *чуять*, пол. *czuć*; или: *дрводелсѣво, земјоделсѣво, каменоделсѣво, ѿлјоделсѣво, ракоделсѣво* '1. рачен труд, предимно женски; 2. предмет изработен рачно', *коњоѿсѣво, свињоѿсѣво* (: схрв. *коњоѿсѣво, свињоѿсѣво*), *човекојагсѣво, човекоубисѣво, шеѿобисѣво; кусоѿледсѣво, покрај кусоѿледосѣ, самофалсѣво*; или: *изѿнансѣво, ѿјансѣво, ѿослансѣво* (: схрв. *ѿослансѣво*), *ѿроклейсѣво*.

Дел од приведените примери претставуваат литературни творби или заемки од српскохрватскиот и бугарскиот литературен јазик. Општо земено, образувањата од овој вид имаат доста честа употреба, но нивната распространетост е очигледно ограничена. Тоа доаѓа главно оттаму што за именките на *-сѣво (-ишѣво)* е покарактеристично и почесто значењето својство (именки изведени од именска и придавска основа), додека со значењето дејство или конкретизација на дејството сретнуваат конкуренција кај образувања со други наставки од овој вид.

Наставката *-ица* и дериватите *-авица (-евица), -лица* и *-ница (-аница)*

Образувањата на *-ица* со значењето дејство, односно извршено дејство или апстрактен поим, се застапени главно во следниве неколку примери: *ѿрвалица* в. мешаница, *измислица* (лит.), *кашлица* (= схрв. *кашаљ*), *ѿоследица* (лит. (: схрв. *ѿоследица*), *ѿрозевица* дијал. в. просевка, *ѿукница* дијал. 'голем глад'. Поголема распространетост на образувањата од овој вид својствена им е на дериватите на *-ица*, особено на *-ница*.

Наставката *-авица* (дијал. *-ајца*) претставува дериват на *-ица*, добиен по метанализа на *-а* од глаголската основа, при што меѓу *-а* и *-ица* (т. е. во интервокална позиција) се развил звукот *в* како протетичен глас, кој од своја страна во западномакедонските говори во ваква позиција се губи, така што *-авица* минува во *-ајца* (сп. на пр.: *ждриѿа + -ица > ждриѿавица*). Во одделни примери *-авица* сепак можела да настане и преку именките на *-ава* (сп. *бучава + -ица < бучавица*). Од вакви примери *-авица* отпосле се издделила како одделна наставка која минала и на други основи (сп. *блујавица, кајавица* и др.).

Кај образувањата на *-авица* се изделуваат следниве две значења: а) вршител на глаголското дејство (*ѿјавица*) и б) *ѿлаѿолско* дејство (*икавица* 'икање'). Второто значење, кое е тука предмет на разгледување, во најголем број примери е обично конкретизирано, така што именките од овој вид најчесто означуваат апстрактни или конкретни поими, а некои од нив истовремено конкретен и апстрактен поим (сп. *жеѿавица* и др.). Со или без основното значење (дејство), можат да се приведат, на пример, следниве именки:

бучавица и бучава, *ѓрвалавица* в. мешаница, *ѓрмавица* в. грмотевица, *ѓрпшавица* 'тресок, стрелба', *ежавица* дијал. 'ежавење, морници', *ждријавица* 'ждригање', *жејавица* 1. жегане, бодеж; 2. инсект сличен на мравката', *икавица* в. икање, *клојшавица* 'клопот', *молскавица* в. секавица, светкавица', *шејавица* и *ѓршешавица* 'протегање со прозевка', *ржавица* 'ркане, звучите при 'ркане', *ѓрјжавица*; *бабошевица* в. баботење, *ѓрмошевица* 'грмеж'; или:

вржавица 'козја болест', *ѓржавица*, *кижавица*, *клевжавица* разг. 'срдешница, срчка', *јагајца* дијал. 'шуга', *јадавница* или дијал. *јагајца* 'епилепсија', *ржавица* 'магаречка кашлица'; или: *блжавица* дијал. 'трева од која стоката блуе', *блјавица* '1. блујаница, она што е изблуено; 2. болест кај житото, *ѓујавица* дијал., *кајавица* дијал. '1. в. дождовница; 2. место каде што капе дождовницата; 3. фиг. скитник', *клајавица* дијал. в. лапавица, *мачкавица* в. мачканица, *ѓукавица* дијал. '1. в. пукање; 2. пукалка, -ица'.

За голем дел од ваквите примери е карактеристично дека претставуваат дијалектизми и дека нови образувања обично не се среќаваат.

Наставката -лица (< -л + -ица). Со додавање на -ица кон глаголски придавки на -л, звукот *л* по пат на метанализа се сфатил за дел од наставката -ица (сп. на пр. *ѓреживел* + -ица > *ѓреживелица*), но врската со ваквите основи е најчесто сè уште жива. Слично на примерите на -вица, образувањата од овој вид исто така истапуваат со две значења: а) в р ш и т е л на глаголското дејство (*крекалица*) и б) г л а г о л с к о д е ј с т в о (*ѓреживелица*), кое најчесто минало во а п с т р а к т е н или конкретен поим. Меѓу ограничениот број вакви образувања спаѓаат, на пример, следниве именки:

врвелица в. *врволица* или *врвлица*, *ѓризлица* дијал. 'вид болест', *невиделица*, *доживелица*, *одживелица*, *ѓреживелица* (схрв. доживљај); или: *виулица*, *врвлица* (в. од автомобили), *ѓрескакулица* 'вид игра со прескакање'.

Наставката -ица (< -н + -ица). Овој дериват на -ица е добиен со додавање на последнава кон глаголски трпни придавки на -н-. Звукот *н*, а во извесна мера и вокалот *а* или *е* пред -н-, по пат на метанализа се сфатиле за дел од наставката -ица, т.е. се издвоил дериватот -ница односно -аница, -еница и како таков минал и на образувања чијашто основа не претставува пасивна придавка (сп. на пр.: *бејаница*, *врсканица*; *наврзница* и др.). Во извесен број примери -ица се додава и на пасивната придавка -и- (сп. *ѓолнејица*, дијал. *урнајица* и сл.), но до изделување на ваква дериватна наставка сепак не дошло. Инаку за образувањата на -ница се исто така карактеристични спомнатите две значења: а) в р ш и т е л на глаголското дејство и б) г л а г о л с к о д е ј с т в о, при што второто значење најчесто истапува со нијансата за силе-

ност. Од друга страна, за именките од овој вид е исто така типично дека значењето дејство кај еден дел од нив е најчесто придружено од конкретизација (т. е. минување во апстрактен или конкретен поим) или адвербијализација. Меѓу образувањата од овој вид спаѓаат, на пример, следниве именки:

-аница: *беџаница* '1. бегање, панично бегство; 2. адв. бегајќи, со бегање', *бодинаница* 'бодинање, галоп', *брканица* '1. бркање; 2. в. мешаница; 3. вид игра со бркање', *буричканица* 'метеж', *буџ(к)аница* в. турканица, *буџканица* (СП, КЖ), *виканица* 'викање, викотница', *вресканица* 'врескање, врескотница', *врџканица* в. врткање, *џоненица* 'гонеење; детска игра', *даваница* '1. давање; 2. даванија', *делканица* '1. делкање; 2. она што е изделкано', *друсаница* 'друс(к)ање', *џираница* в. игра, *јаваница* '1. јавање; 2. адв. со јавање, јавајќи', *караница* 'карање, кавга', *клоџаница* 'клоџање, клоџа', *кршканица* 'кршкање, мрдање', *куџканица* разг. 'борење', *локанница* разг. 'локање', *маканица* в. маќање, *мешаница* '1. мешање; 2. смес', *моџаница* '1. фиг. мотање; 2. шег, подигравка; 3. намотана преѓа', *маџканица* '1. маткање, задржување; 2. мамење, лажни приказни; 3. матеж', *миженица* („Са ноќ ли ќе играме *миженица*“ . ЦМ, Л), *џиџаница* дијал. 'прашање' (не е *џиџаница*), *џлаканица* дијал. в. плачка, *џоречканица* разг. 'кавга, препирка', *џречканица* 'пречкање, пречка', *скоканица* в. прескакулица, *џеџаница* 'тепачка', *џисканица* 'тискање', *џироџаница* 'тропање, тропот', *џурканица* 'туркање' („*Турканица* пред продавниците за леб“ . НМ), *џреканица* 'викотница', *џрканица* в. преканица, *џеџаница* 'шетање', *џеџканица* (СП, КЖ); или: *брзаница* '1. брзање, итање; 2. адв. брзо', *џјаваница* адв. 'јавајќи, со јавање', *џјасаница* разг. адв. 'брзо', *џиџаница* адв., *џирчаница* '1. трчање; 2. адв. трчана, трчанка'; или: -еница: *џоненица* '1. гонеење; 2. детска игра', *луџеница* '1. лупеење; 2. лупенка', *маменица* '1. лажење, измислување; 2. измислица, лага' („Косето како постар човек фати прво да кажвит *маменици*...“ СБНУ), *моленница* в. молење, *фаленица* '1. фалење' („И Бојана удри многу *фаленици* пред Доста и Митра, како има сè“ . СП, КЖ); или: *џлаченица* адв. 'плаченичкум, плачејќи'.

Кај значителен број образувања е извршено одделување од значењето дејство, т. е. настапила полна конкретизација во апстрактен или конкретен поим, на пример:

баница (<*џбаница*), *венчаница* 'такса за венчање', *виџканица* '1. витканик; 2. в. витка', *везаница* дијал. 'китка лук, кромид', *грасканица*, *сиданица* дијал., *коџаница* 'резба, длаборез', *мачканица*, *ораница* или *орница* 'нива што се ора', *сиџаница* 'вид болест', *сиџруџаница*, *џуџаница*, *џкраџаница*, *џуканица* дијал. 'слама 'рженица', *џлаканица*; или: *броеница*, *биеница* дијал. в. матеница, *вареница* 'каша од брашно', *џребеница*, *џиџленица* 'вид сабја', *џуеница* дијал. 'вид свирка', *криџеница*, *луџеница* в. пинџур, *маџеница*, *набиџеница*,

йеченица 'печено месо', ѓрженица, ѓрејеченица, соленица, ѓйојеница, цейеница '1. расцепено дрво за горење; 2. фиг. глупавко', шареница 'претерано шаренило'; или: вошйеница, кришйеница, машйеница в. матеница.

Понови творби и заемки од српскохрватскиот јазик претставуваат следниве образувања: *кованица* грам., *сончаница* в. сончев удар, *сйрујаница*; *сложеница*, *скрајеница*, *йикаеница*; или: *званица*, *сйоменница*. Примерите од овој вид секако укажуваат дека *-ница* се одликува и со извесни продуктивни можности. Особена распространетост сепак имаат во одделните народни говори, како што се галичкиот (сп. *буфйјаница*, *косаница* '1. трага од каснување; 2. адв.', *лујаница* 'тупаница', *йишјаница*, *йраќаница*, *йуканица* 'пукнатина'; *кришеница*, *лејеница*, *лоченица*), кумановскиот („*бареница*, *йуѓеница*, *сеченица*“) и др. Од друга страна, напоредна употреба се забележува во одделни примери со наставките *-ник* (*браненица* и *браненик* в. забел), *-ка* (*йлејшеница* и *йлејшенка*), *-авица* (*лизјаница* и *лизјавица*).

Н а с т а в к а т а *-ачка*

Именките со оваа наставка, образувани од глаголска основа, во современиот македонски јазик истапуваат со следниве значења: а) в р ш и т е л н а глаголското дејство, б) д е ј с т в о (*nomen actionis*) и в) к о н к р е т и з а ц и ј а на глаголското дејство во п о и м, н а п р а в а или п р е д м е т. За основно обично се зема првото, каде *-ачка* можела да се издели во одделна наставка, т. е. се затврдила преку примери на *-ач + -ка*¹⁴). Придржувајќи се до темата што ја имаме, тука го разгледуваме второто значење (*nomen actionis*) и донекаде третото кое е во непосредна врска со ова значење.

Од л и ц е т о што го врши дејството значењето се пренесло и на самото д е ј с т в о, кое првобитно било придружувачко, на пример: *бајачка* '1. женско лице кое бае; 2. баење'. Отпосле кај второто значење можело да настапи и к о н к р е т и з а ц и ј а, во резултат на кое некои вакви образувања имаат повеќе значења (сп. на пр.: *јагачка* '1. женско

¹⁴) Наполно подруго гледање во случајов има J. Rusek (Ze słowotwórstwa słowiańskiego, PJ, бр. 3, 1960, стр. 90-91), кој смета дека основно е значењето д е ј с т в о (*nomen actionis*) и дека образувањата од типот „*грака*, *йрака*, *срака*“, покрај оние со суфиксот *-шја*, преставуваат база за појавување на значењето д е ј с т в о, од кои со додавање на *-ка* се добиени формите „*грачка*, *йрачка*, *срачка*, *йлувачка*“. Од самото излагање на авторот, меѓутоа, се гледа дека *-ачка* е дериватна наставка, која на старословенскиот јазик не му е позната и која уште во некои современи словенски јазици е нежива или непродуктивна. Да се тргнува од приведените примери (*грака*), од кои во македонскиот и некои други словенски јазици, изгледа, нема никаква трага, а при постоење на мошне распространети образувања на *-ач*, е доста ризично. Од друга страна, не е напотно убедливо исто така дека значењето дејство никако не можело да се развие преку примери со значенето в р ш и т е л н а глаголското дејство. Повеќе светлина, се разбира, може да фрли главно историскиот материјал, со кој засега не располагаме.

лице кое лакомо јаде; 2. јадење, процес; 3. она што се јаде, храна; 4. косење, секирација; 5. фиг. јадач'. Важен момент во затврдувањето и распространувањето на ова, првобитно придружувачко, значење претставува околноста што со текот на времето станало типично кај ваквите образувања, поради што почнало да превладува над основното. Распространувањето на ова значење, следствено, станало за сметка на првото (основното), кое во случајов се потискува од него. Самото потискување на првото од страна на второто значење сепак претставува долготраен процес, т. е. процес кој уште трае и веројатно нема наполно да се заврши. Како и да настанало, ова значење денес е типично кај образувањата на *-ачка*. Меѓу многубројните именки, при кои значењето дејство е честопати придружено од *лицејшо* што го врши дејството или од друг вид конкретизација, можат да се приведат следниве примери:

борачка '1. женско лице со борачки особини; 2. борење', *враќачка* 'враќање' („За мене веќе *враќачка* нема“. СП, ТП), *врџачка*, *џбачка* разг. в. гибање, *иначка* разг., *ирабачка* '1. грабливка; 2. разг. грабење, отимање', *иљачка*, *доаѓачка* дијал. в. доаѓање, *добивачка* в. добивање, *дуйачка* разг. '1. интригантка; 2. подигравка, потсмев', *клойачка* разг., *крадачка* '1. крадла; 2. крадење', *лејачка* '1. ж. лице што се излежува, мрзливка; 2. лежење', *мавачка* в. мавање, *мажачка* в. мажење 2., *раѓачка* 'раѓање' (У кого има *раѓачка* — ќе има и *умирачка*, нар. посл.), *разбирачка* разг. 'разбирање', *сопирачка* разг. в. сотирање, *шејачка* („Крвава *шејачка* во Царев Двор...“ НМ), *шејачка* '1. ж. лице кое шета; 2. в. шетање'; или: *вешувачка* (*џаксувачка*), *грабнувачка* разг. в. грабнување, *грешавачка* 'грешење, прегрешување', *дарувачка* '1. онаа што дарува; 2. дарување', *добејувачка* разг., *докажувачка* разг. („... со многу *докажувачки* му докажувала за да тргне...“ МЦ, СБНУ), *зайлашувачка*, *јагосувачка* и др.

Освен во приведените и ним слични примери, *-ачка* е застапена и во низа други образувања каде настапила конкретизација на значењето дејство (во широка смисла на зборот). Кај некои од приведените примери ова значење беше веќе спомнато како придружувачко на значењето дејство, кое недвосмислено зборува за патот кој го поминало од настанувањето до полното осамостојување. И тука, значи, прво настапува превладување на новото (придружувачкото) значење над основното и дури потоа осамостојување и ширење за сметка на основното значење. Главно така се објаснува фактот што на низа образувања од овој вид не може без натегање да им се припише значењето дејство, бидејќи обично означуваат апстрактен поим или конкретен предмет. Меѓу ваквите образувањата, каде вршителот на глаголското дејство, а често и самото дејство, изостанува, спаѓаат, на пример, следниве именки:

бркачка в. брканица, *бујачка* дијал. в. бутаница, турканица, *врвачка* 'болест која брзо поминува', *давачка* '1. давање; 2. порез („... тој беден свет претоварен со даноци и *давачки*...“ НМ);

3. долг, задолженост; 4. фиг. *давачки-земачки*, *живеачка*, *штрачка* '1. игра („Оваа *штрачка* се игра вака. . .“ МЦ, СБНУ); 2. конкр. предмет што служи за играње', *смеачка* разг. 'смеа, смееше', *умирачка* '1. умирање; 2. смрт; 3. фиг. не е болка за *умирачка*'; или: *заморувачка* разг. в. замор, *излеувачка* разг. („Живееме во мизерија од која нема *излеувачка*“ НМ), *измислувачка* разг. '1. измислување; 2. измислица', *ошџувачка* '1. в. отепување; 2. убиство', *ошрувачка* '1. в. отрување; 2. в. отров, *свршувачка*; или: *јагачка*, *локачка* дијал. 'водеста храна', *џијачка*, *џосџилачка*, *раначка* дијал. 'храна' („ . . . земаме *раначка* од гавраните. . .“ Охрид).

Приведените примери секако даваат претстава за распространетоста на именките со значењето дејство или дејство и конкретизација, односно само конкретизација. Значителна распространетост образувањата од овој вид имаат пред сè во народните говори, но доста се чести и во разговорниот литературен јазик. Речникот на македонскиот јазик води сметка за оваа особеност на именките на *-ачка*, поради што голем дел од нив ја имаат ознаката дијал. или разг. Очигледно е, меѓутоа, дека многу од нив веќе се затврдени и во литературниот јазик. За нивното распространување во голема мера придонесуваат и извесни писатели кои често се послужуваат со вакви дијалектизми или пак сами образуваат слични примери. Во овој поглед е изгледа особено ревносен *Слаништанец* кој во „Времиња и луѓе“, покрај другите, ги употребил и следниве образувања:

беџачка („Митре им расправаше повеќе на луѓето за кавгите некогашни на Соленицава, за *грабачкиџе* на ергењето, за *беџачкиџе* на девојките. . .“), *двоумачка* („Момчето мислеше оти со *двоумачкиџе* треба да си ја тепаат главата само тумбачите. . .“), *думачка* („Ми е мака зоншто олку за бадџала *думачка*, зошто. . .“), *издишувачка* („Во одговор на неговата простенлива *издишувачка* . . .“) *немачка* („Ниту *расџравачкиџе* домашни, ниту пак *немачкиџе* вака имаа подејствувано, да речеш така, да се поизмени. . .“), *неможачка* („Испукуван од разни поплаки и *неможачки* да се направи нешто. . .“), *несџијачка* („ . . . испраќаше еве толку време веќе, катанок и катаден: луѓе, стока, *расџравачки*, *џукачки*, *несџијачки*, гревови. гревови“), *оџишувачка* („Штом сврши администратов со *оџишувачкаџа* негова и му кажа оти тие. . .“), *џовикувачка* („ . . . се заредџја наредби, зафрчџја *џовикувачки*“), *џодџравачка* („ . . . бидејќи власта нивна, се пуштаа со какви *џодџравачки* ќе им се посакаше“), *џодумувачка* („Но дури и во овие чекори имаше некаква особена *џодумувачка*“), *џрикажувачка* („ . . . та и *џрикажувачкаџа* крај нема. . .“), *џуџачка* („ . . . низ недовршените горе расправи исписнуваа *џуџачки* и се фаќаа за гуша“), *разбџирачка*, *расџравачка* („Данко беше принуден во последно време сè со *расџравачки* дома да ги врви дните. . .“), *расџерувачка* („Имаше *расџерувачки* за долго време пак, кое по легален пат, кое. . .“).

Дел од приведените примери (сп. *издишувачка*, *оџишувачка*, *џремислувачка* и др.) се веројатно негови лични творби, но независно од тоа

изгледаат како да се народни, што значи, дека се правилно образувани, т. е. дека се во духот на современиот јазик. За продуктивноста на *-ачка* во случајов секако заклучуваме и по тоа што во литературниот јазик се изведени низа нови творби, како што се, на пример, следниве:

дејствиувачка (БК, Г), *жривувачка* 'жртвување', *зајрижувачка* („Во Скопје процентот на болните од грип во споредба со другите заболувања е веќе *зајрижувачка* . . ." НМ), *зарабојувачка* в. работка, *џобарувачка* (схрв. потражња), *џојрошувачка* (схрв. потрошња), *џерабојувачка* (НМ) 'преработка', *сојирачка* и др., како и низа други кои чекаат да бидат прифатени (сп. на пр.: *вложувачка*, *изнаоѓачка* 'изум', *изненадувачка*, *лишувачка*, *ојкривачка*, *џојврдувачка* и сл.).

Наставката *-иште*

Именките на *-иште* образувани од глаголска основа истапуваат со следниве две значења: а) дејство (*nomem actionis* или *nomem acti*) и б) место каде што станува глаголското дејство. По прашањето кое од двете значења е примарно и кое секундарно, постојат спротивни мислења. Едни како *Лош*¹⁵⁾ сметаат дека основно е значењето место каде што станува дејството од кое или преку кое се развило значењето дејство. Проф. *Дорошевски* (о. с., стр. 236), меѓутоа, тргнува од поставката дека кај образувањата на *-ок* (пол. *-ек*), *-ка* и сл., изведени од глаголска основа, како примарно истапува имено значењето дејство, што му дава право и кај ваквите именки на *-иште* за основно да го земе значењето дејство. За илустрација ја приведува именката *łowisko* која во 15 век означувала ловeње (т. е. дејство), но која *Lunge* (19 в.) ја бележи само со значењето место (штурина, пусто место).

Нема сомнение дека со придавањето на вакви наставки најприродно е да се добие значењето дејство од кое или преку кое можело да се развие значењето место каде што станува глаголското дејство. Не може да се одмине, меѓутоа, и фактот дека образувањата со значењето дејство имаат ограничена распространетост, при што на одделни словенски јазици изгледа воопшто не им е познато. И покрај тоа што ограниченоста на примерите со дадено значење не може секогаш да се земе како мерило за примарност, сепак е доста очигледно дека значењето место кај именките на *-иште* е општословенско, додека не е таков случајот со значењето дејство. Од друга страна, по наше мислење, не е малуважна и околноста дека значењето место кај именките со именска и придавска основа е примарно и сè уште најчесто значење кое можело да мине и на образувањата со глаголска основа. Во современиот македонски јазик значењето дејство е застапено главно во следниве примери:

¹⁵⁾ „Od znaczenia miejsca możliwe było przejście do znaczenia czynności, na tem miejscu dokonywanej". Gramatyka polska, II, 218.

зимовишиџе '1. дијал. презимување; 2. в. зимница; 3. зимовник', *избавишиџе* 'спас, избавување' („Дали ќе имам *избавишиџе* од ова страшило“. МЦ, СБНУ), *избиришиџе* дијал. разг. 'избирање, пребирање', главно во изразот — од *избиришиџе* на ѓубриште, *курџулишиџе* в. избавиште, *наџазишиџе* '1. нагазување (сп. Се разболе од *наџазишиџе*); 2. местото каде што се нагазува', *џовраишиџе* дијал. 'повраќање', *џоминишиџе* дијал. 'поминок, поминувачка' („Отиде тако окат по слепого *џоминишиџе* ради суетнаго века сега“. КП, О), *џомиришиџе* дијал. 'помирување', *џрикажишиџе* в. привидение, сениште, призрак, *ноќевалишиџе* '1. ноќевање; 2. место каде што се ноќева'; или : *имовишиџе* дијал. 'имот' („Од *имовишиџе* му остана уште понекоја слаба нивичка но ни куќа ни покуќнина“. СП, КЖ, П).

Примерите од овој вид укажуваат пред сè на дијалектниот карактер и воопшто на ограничената распространетост на именките со ова значење. Објаснувањето за ова, мислам, лежи главно во големата распространетост на другите две значења, т. е. место и аугментативно-опејоративното значење, кои се далеку почести и потипични за образувањата на *-ишиџе* и кои се секако сериозна причина за распространување на друго значење.

*

* *

Ако мислено фрлиме поглед на сите типови образувања со значењето дејство или апстрактен поим, можеме да уочиме дека постои доста широк дијапазон за образување на вакви именки. Зависно од карактерот или нијансата во значењето на дејството, се употребува час едно час друго зборообразувачко средство. Заменување или напоредна употреба на две или повеќе средства, без битна промена на значењето на дадено глаголско дејство или поим, е можно главно во одделни примери. Ваквите случаи се, меѓутоа, нормални пред сè при потреба на превод или објаснување на примери со вакво значење.

Во однос на распространетоста и продуктивноста на разгледаните типови зборообразувачки средства, очигледно превладуваат суфиксите, кои се воопшто типични за именките во словенските јазици. Тие кријат најголеми можности за образување на именки како со ова така и со други значења. Словенските јазици тука се разликуваат меѓу себе не само во однос на непостоењето на одделни суфикси или деривати, како и нивните издиференцирани значења, туку и во однос на распространетоста и продуктивноста на постојните суфикси. Имено продуктивноста на секој суфикс со едно или друго значење обично варира во одделните словенски јазици, кое, се разбира, не може да не услови и разлики меѓу нив.

Покрај суфиксните образувања, доста важна улога во зборообразувањето имаат и другите разгледани средства. За нив е карактеристично дека во голем дел се залраво наследени од старословенскиот јазик или

претставуваат заемки обично од соседните словенски јазици, но не се ретки и изведени новообразувања. Како што укажавме, и тука ни оддалеку нема полна идентичност ни со соседните словенски јазици. Независно од тоа што се далеку послабо застапени од суфиксните образувања, тие исто така претставуваат составен дел на секој словенски јазик и пружаат извесни можности за образување нови примери.

Boris MARKOV

NOMINA ACTIONIS ODER NOMINA ABSTRACTA IN DER GEGENWÄRTIGEN MAKEDONISCHEN SPRACHE

Zusammenfassung

Der Titel unseres Aufsatzes ist dadurch bedingt, daß man in manchen Grammatiken unter dem Begriff „*nomina abstracta*“ Substantive versteht, die von substantivischen und adjektivischen Stämmen wie auch von Verbalstämmen abgeleitet sind, d. h. sie umfassen Substantive mit der Bedeutung „Eigenschaft“ und „Tätigkeit“, während in anderen Arbeiten die erwähnten zwei Bedeutungen getrennt auftreten. Wenn man aber davon ausgeht, daß die Bedeutung „Tätigkeit“ oft in einen abstrakten Begriff übergeht, ist infolgedessen ihre Unterscheidung in vielen Fällen sehr kompliziert und schwer festzustellen. Bildungen dieser Art sind in unserem Aufsatz in zwei Hauptgruppen eingeteilt:

A) *Substantive, bekannt unter der Bezeichnung „suffixlose Bildungen“*, die ihrerseits wieder in drei Untergruppen geteilt sind: a) Substantive mit der ursprünglichen Endung -ъ; b) Substantive mit der ursprünglichen Endung -ъ bzw. -t-b; und c) Substantive mit der Endung -a;

B) *Substantive, die eine Suffixbildung aufweisen*. Diese zweite Gruppe umfaßt in der gegenwärtigen makedonischen Sprache Substantive mit folgenden Suffixen: -ba, -idba, -ež, -ija, -ie bzw. -nje, -ok, -ka, -alo bzw. -ilo, -ot, -stvo, -ica bzw. -avica, -lica oder -nica, -ačka und -ište. Die Bedeutung „Tätigkeit“ ist bei der Mehrzahl von ihnen primär oder eine der primären, bei den anderen aber sekundär bzw. neu (-ija, -ište). Jedes der angeführten Suffixe wird unter dem Aspekt der Verbreitung wie auch unter dem Aspekt der Konkretisierung der Bedeutung „Tätigkeit“ in einen Begriff, einen Gegenstand, einen Ort, eine Person o. ä. betrachtet.

Ein Vergleich der beiden erwähnten Gruppen ermöglicht folgenden Schluß: Bildungen der ersten Gruppe (A) haben weit geringere Verbreitung als die der zweiten Gruppe (B), aber dennoch machen sie einen bedeutenden Teil der hier behandelten Substantive aus und bergen gewisse Möglichkeiten zur Bildung neuer Substantive in sich. Das am meisten verbreitete und produktivste Mittel zur Bildung von Substantiven dieser Art bleiben indessen die erwähnten Suffixe, die ihrerseits allerdings ungleiche Verbreitung und Produktivität aufweisen.

С К Р А Т Е Н И Ц И

- БК, В — Блаже Конески, Везилка
 БК, Г — Блаже Конески, Граматика
 БК, Л — Блаже Конески, Лозје
 БК, С — Блаже Конески, Слово за празниците
 БМ — Браќа Миладиновци
 ДС, ОС — Димитар Солев, Окопнети снегови
 ГК, Н — Ѓорѓе Киселиновиќ, Народне приче из Охрида
 ГП, ДС — Ѓорѓи Поповски, Далечен свет
 ГП, С — Ѓорѓи Приљчев, Сердарот
 ЖЧ, НП — Живко Чинго, Нова Пасквелија
 ИС, ВЛ — Илија Сланштанец, Времиња и луѓе
 ИС, НД — Илија Сланштанец, Незаборавно детство
 ЈБ, ЛП — Јован Бошковски, Луѓе и птици
 ЈБ, ЈФ — Јован Бошковски, Летна фантазија
 ЈК, РПН — Јоаким Крчовски, Различна поучителна наставления
 ЈЛ, П — Јордан Леов, Побратими
 КМ — Крсте Мисирков
 КП, О — Кирил Пејчиновиќ, Огледало
 КЧ, Р — Коле Чашуле, Раскази
 КШ, СБНУ — Кузман Шапкарев, Сборник на народни умотворения
 М — Матов
 МЦ, СБНУ — Марко Цепенков, Сборник на народни умотворения
 НМ — Нова Македонија
 П, МАА — Превод, Мојот американски ацилак
 Р — Речник на македонскиот јазик
 РЖ, П — Рајко Жинзифов, Песни
 СД, ВП — Симон Дракул, Витли во поројот
 СЈ, ДМ — Славко Јаневски, Две Марији
 СЈ, ЛК — Славко Јаневски, Леб и камењ
 СП, КЖ — Стале Попов, Крпењ живот
 СП, ТП — Стале Попов, Тоде Паша
 ТЕ, СБНУ — Томе Ецов, Сборник на народни умотворения
 ТМ, СП — Томе Момировски, Стреји и песоци
 ЦМ, Л. — Цветко Мартиновски, Луѓици

 ПРЕГЛЕД НА ОБРАЗУВАЊАТА СО ЗНАЧЕЊЕТО ДЕЈСТВО
 ИЛИ АПСТРАКТЕН ПОИМ

Увод	стр. 1	497
А) Бессуфиксни образувања	стр. 2	498
Именки со завршокот -ѝ	стр. 3	499
Именки со завршокот -ѝ од женски род	стр. 12	508
Именки со завршокот -а	стр. 13	509
Б) Суфиксни образувања	стр. 17	513
Наставката -ба и дериватот - <i>ugba</i>	стр. 17	513
Наставката - <i>еж</i>	стр. 22	518
Наставката - <i>ија</i>	стр. 26	522
Наставките - <i>је</i> , - <i>ие</i> и - <i>ње</i>	стр. 28	524
Наставката - <i>ок</i>	стр. 38	534
Наставката - <i>ка</i>	стр. 41	537
Наставките - <i>ало</i> и - <i>ило</i> и дериватот - <i>алка</i>	стр. 46	542
Наставката - <i>ош</i>	стр. 49	545
Наставката - <i>сшво</i>	стр. 50	546
Наставката - <i>ица</i> и дериватите - <i>авица</i> (- <i>евица</i>), - <i>лица</i> и - <i>ница</i>	стр. 51	537
Наставката - <i>ачка</i>	стр. 54	550
Наставката - <i>иштие</i>	стр. 57	553